

ANALIZA OBRAZOVANJA U REGIONU

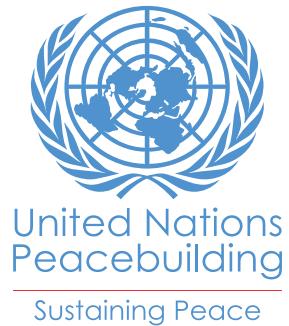
Predstavljamo Vam analizu odgovora o obrazovanju regiona koja je zasnovana na osnovu 317 mišljenja i zapažanja pristiglih na javni regionalni konkurs u okviru projekta „Obrazovanje kroz igru“

**NeViD
Teater**

УДРУЖЕЊЕ
ДРАМСКИХ
УМЕТНИКА
СРБИЈЕ

obrazovanjekrozigru.com

Ova analiza rezultat je projekta „Obrazovanje kroz igru“ koji implementira Nevid teatar u partnerstvu sa Udruženjem dramskih umetnika Srbije u okviru Zajedničkog regionalnog programa „Dijalog za budućnost: unapređenje dijaloga i društvene kohezije u, i između, Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Republike Srbije“, koji sprovode UNDP, UNICEF i UNESCO, a finansira ga Fond UN-a za izgradnju mira (UN PBF).

Stavovi i mišljenja izneseni u ovoj analizi su stavovi i mišljenja autora i ne odražavaju nužno stavove i mišljenja UN agencija koje implementiraju program niti partnera u programu. Sadržaj analize isključiva je odgovornost autora.

Uvod

Od jula 2020. godine do marta 2021. godine realizacijom projekta „Obrazovanje kroz igru“, Nevid teatar omogućiće djeci, mladima i odraslima da kroz literarnu, dramsku, audio i animiranu multimedijalnu obrazovnu formu uče i prošire svoja znanja o kulturnim raznolikostima i na koji način mogu doprinijeti unapređenju obrazovnih sistema u Bosni i Hercegovini, Srbiji i Crnoj Gori.

Osim podizanja svijesti javnosti o vrijednostima kulturnih raznolikosti i važnosti cjeloživotnog učenja i obrazovanja u regionu, ciljevi projekta su i povećanje učešća i uticaja mladih i odraslih za pitanja koja utiču na programe međukulturalnog razvoja i reformi te unapređenje interkulturalnog dijaloga i poboljšanja društvene kohezije u Bosni i Hercegovini, Srbiji i Crnoj Gori. Implementiraće se u navedenim državama, a posebne aktivnosti biće realizovane u Banjaluci, Užicu, Šapcu, Zrenjaninu, Kragujevcu, Subotici, Smederevu, Beogradu, Novom Sadu, Somboru i Vršcu.

O projektu

Putem objavljenog Javnog regionalnog konkursa za originalne bajke i basne za djecu Nevid teatar pružio je priliku svim autorima/kama, bez obzira na starosnu dob, koji žive u Bosni i Hercegovini, Srbiji i Crnoj Gori da napišu originalne bajke i basne za djecu na temu kulturnih raznolikosti. Autori su pisali i svoja zapažanja o osnovnim problemima obrazovnog sistema u Bosni i Hercegovini, Srbiji i Crnoj Gori. Na konkurs su se mogli prijaviti i svi koji su željeli poslati samo svoje mišljenje o obrazovanju i predložiti odgovarajuće ideje reforme obrazovanja u ove tri države.

Na osnovu 15 najboljih izabranih bajki i basni za djecu regionalnog konkursa Nevid teatar će štampati ilustrovanu knjigu, kao i objaviti audio-knjigu i verziju

audio-knjige za djecu sa poteškoćama u razvoju. Takođe, na veb sajtu projekta biće dostupna elektronska verzija ilustrovane knjige.

U okviru projekta „Obrazovanje kroz igru“ biće organizovan i dvodnevni obrazovni program u Banjaluci. Prvog dana biće održano predavanje na temu obrazovanja djece i mlađih u svrhu razvoja kreativnog stvaralaštva i kritičkog mišljenja putem umjetnosti na kojem će biti predstavljena i analiza odgovora o obrazovanju. Drugog dana biće realizovano Javno čitanje najljepših bajki i basni za djecu radi promovisanja autorskog dramskog stvaralaštva u regionu i tom prilikom Nevid teatar će ugostiti 16 najboljih autora/ki iz regiona. Oba događaja Nevid teatar će uživo prenositi.

Radi obrazovanja pozorišne publike Nevid teatar će kreirati animirani multimedijalni pozorišni bonton a odigraće i interaktivnu predstavu za djecu i odrasle „Princeza Zlatka u kraljevstvu boja“ i realizovati 20 dramskih radionica za djecu uzrasta od četiri do šest i od devet do 14 godina starosti u 10 gradova Srbije: Užicu, Šapcu, Zrenjaninu, Kragujevcu, Subotici, Smederevu, Beogradu, Novom Sadu, Somboru i Vršcu.

Predstavljamo Vam analizu odgovora o obrazovanju regiona koja je zasnovana na osnovu 317 mišljenja i zapažanja pristiglih na javni regionalni konkurs u okviru projekta „Obrazovanje kroz igru“.

BOSNA I HERCEGOVINA

Analiza odgovora o obrazovanju Bosne i Hercegovine zasnovana je na osnovu 134 mišljenja i zapažanja koja su pristigla na regionalni konkurs

Problemi obrazovnog sistema u Bosni i Hercegovini

- tri različita obrazovna sistema,
- obrazovanje nije centralizirano,
- politiziranost obrazovnog kadra,
- nepotizam, posebno u manjim sredinama,
- mito i korupcija,
- neujednačenost obrazovnih politika,
- nekoherentnost NPP-a,
- dvije škole pod jednim krovom,
- zastarjeli metodi učenja,
- preopterećenost gradivom,
- zapošljavanje kadra po principu nasljednosti,
- nedostatak prakse,
- predavanje bez ikakvih propratnih slika, eksperimenata,
- neosposobljenost prosvjetnih radnika za online nastavu,
- zapostavljanje neformalnog obrazovanja,
- nedovoljno ulaganje u obrazovanje,
- ne postoje nikakve studije niti procjene ko je sposoban da obavlja poziv nastavnika,
- nedostatak knjiga za slobodno čitanje u školskim bibliotekama,
- otkazivanje velikog broja takmičenja zbog manjka finansijskih sredstava,
- neadekvatni i neinspirativni udžbenici koji često nisu adekvatni kognitivnom razvoju učenika,
- udžbenike pišu i izdaju ljudi sa kratkim radnim iskustvom,
- udžbenici se usvajaju i koriste bez obzira što sadrže mnoštvo grešaka,
- tijekom školovanja učenici imaju previše sati iz materinskog jezika, a populacija nam je totalno nepismena,
- neki nastavnici ne razlikuju č i č, dž i đ, suviše meko izgovaraju š i ž - takvima ne bi trebalo dozvoliti upis na pedagoške studije,
- niti jedan obrazovni sistem u Bosni i Hercegovini još nema revidirani i adekvatno postavljen sistem profesionalnog razvoja nastavnika i njihovog praćenja

obrazovnih trendova, niti novih zadataka koji se nameću bez odgovarajuće pripreme za adekvatnu realizaciju i ostvarivanje postavljenih ciljeva,

- nastavni kadar se sve više opterećuje administracijom (plan i program, priprema časa, evidencija svega i svačega) i gubi se istinski odnos učenik-učitelj. Zbog toga, mnogi problemi učenika, kao i njihove sposobnosti i talenti, ostaju neprimijećeni,
- nedostaju planovi i programi za darovite učenike,
- u rad nastavnika svi se miješaju - menadžment, pedagozi, kolege, roditelji, PZ i svi ostali,
- nastavni planovi i programi se još naslanjaju na nacionalne grupe predmeta i etno-nacionalne podjele među djecom,
- neprilagođenost književnih tekstova uzrastu učenika,
- nema više ni pojašnjavanja lekcija ni dopunskih nastava za slabije učenike,
- nekada smo za obradu jednog padeža imali jedan čas + jedan čas utvrđivanja. Sada po dva-tri padeža moramo raditi odjednom,
- nastavno gradivo srednje škole prebačeno je u osnovnu pa sada imamo Molijera, Krležu, Selimovića, Daviča i sl. u osnovnoj školi. Učenicima nejasno, nastavnicima teško,
- rad nastavnika i škole procjenjuje se na temelju tabela, prosjeka, certifikata,
- osnovni problem u izostajanju evaluacijskih procesa jeste i praćenje potreba nastavničkog kadra za potrebe profesionalnog razvoja i stručnog usavršavanja,
- učenici nemaju mnogo prilika da svoja teorijska znanja primene u praksi. Mnoge škole, ali i mnogi fakulteti, nemaju dovoljno opremljene laboratorije ili neku vrstu radionica gde bi učenici i studenti mogli da stiču i praktična znanja,
- nastavnici i nastavnice su opterećeni administrativnim poslovima i ponekad nepotrebno dugim sjednicama,
- učenici od kantona do kantona, od grada do grada uče iz različitih udžbenika,
- obrazovanje budućih prosvjetnih radnika ne priprema navedene za rad sa učenicima, nego im daje formalno teorijsko znanje koje nije primjenjivo bez prakse,

- slaba materijalna opremljenost škola pogotovo u ruralnim područjima, što se odražava na uslove rada nastavnika i učenika,
- učenici i studenti više uče da usvoje što više nepotrebnih informacija, umjesto da se uče razmišljanju i kreativnosti,
- prepoterećenost prosvjetnih radnika papirologijom koja nije loš monitoring, ali uskraćuje im vrijeme od kvalitetnog posvećivanja samoj realizaciji rada,
- klasični koncept realizovanja nastave ne doprinosi poticanju kritičkog mišljenja i oslobođanju kreativnog potencijala kod učenika različitih dobnih skupina,
- djecu treba da uče obrazovani i kompetentni ljudi, a ne da to budu oni sa kupljenim diplomama i oni koji ne posjeduju dovoljno znanja i sposobnosti za obavljanje tog posla,
- učenje i ispitivanje „samo za ocjenu”, kao da ono naučeno više nikome nikada neće trebati,
- broj učenika u odjeljenju, obim gradiva i planirani fond časova, nikako nisu srazmerni,
- potpuno zanemarena oblast u školama je ekologija,
- nedovoljna opremljenost kabineta za nastavu,
- nedostatak didaktičkih sredstava,
- nedostatak interaktivnih pristupa,
- velika obimnost gradiva u osnovnim školama. Moramo razmisliti o tome da li su sve te informacije neophodne da ih djeca pamte, jer se često upravo zbog toga i javlja sve veća nezainteresovanost djece za učenjem,
- škola nije prilagođena osobama koji imaju zdravstvenih problem, jer ima čak slučajeva gdje djeca, koja su na hemo i radio-terapijama, po nekoliko godina odsustvuju iz škole,
- ne tražiti od djece da uče pjesmice napamet,
- časovi koji traju 30 minuta,
- „čučavac” umjesto WC školjke (nekome može biti teško čučnuti zbog povrede koljena i slično)

Prijedlozi reforme obrazovnog sistema u Bosni i Hercegovini

- ukinuti dvije škole pod istim krovom,
- ujednačiti obrazovne politike,
- jedno Ministarstvo obrazovanja,
- da svi udžbenici u Bosni i Hercegovni budu unificirani,
- smanjenje etno-nacionalne instrumentalizacije udžbenika,
- na nivou zemlje kreirati jedinstvene programe uz uvažavanje nacionalne grupe predmeta, prije svega jezika kao temeljnog bogatstva naše raznolikosti, a ne podjela,
- potpuno ukidanje procesa: predavanje > memorisanje podataka > reproduciranje podataka > ocjenjivanja kvalitete memorisanja,
- povećati obuhvat djece predškolskog uzrasta produženjem Programa obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja sa trenutnih 180 sati na 1 godinu u godini pred polazak u osnovnu školu,
- institucionalno omogućiti besplatan boravak u predškolskim ustanovama djeci socijalno ugroženih kategorija,
- kvalitetno osmišljeno temeljno partnerstvo između predškolskih ustanova i osnovnih,
- pojačati inspekcijski nadzor nad radom privatnih predškolskih ustanova u smislu ispunjavanja pedagoških standarda i normativa za predškolski odgoj,
- korištenje iskustava obrazovnih sistema koji već počeli sa reformama (finski obrazovni sistem, Montesori sistem...),
- smanjenje broja učenika u odjeljenjima, uz mogućnost kombinovanja uzrasta,
- napraviti ormariće za knjige i potrepštine za školu ili smanjiti broj knjiga i svesaka koje djeca nose u školskim torbama, da ne bi došlo do krivljenja kičme, bola u ramenima i ostalih zdravstvenih problema kod djece,
- strukturiranje školskih planova i programa kako bi se mogla raditi kombinacija naučnih oblasti (cross learning) u cilju usporedbe, razvoja kritičkog i inovativnog načina razmišljanja uz istovremeno usvajanje znanja,

- povećanje primanja edukatorima u osnovnim i srednjim školama u cilju privlačenja kvalitetnih mladih ljudi u sektor obrazovanja,
- uvesti obavezne višesatne sportske aktivnosti tokom nastave i organizacija obrazovnih procesa sa mogućnošću da se djeca kreću u prostoru,
- povećati broj odlazaka u pozorište, muzeje, galerije i na dječije umjetničke festivale,
- uvesti interaktivne načine učenja kao što su dramski odgoj, učenje kroz STEM pristup, problemsko učenje i slično,
- uvođenje terenske i praktične nastava u kombinaciji s teorijom bi pomoglo pri razvijanju logičnog i kritičkog razmišljanja (obilazak muzeja, historijskih građevina, botaničkih bašti, prirode, tvornica, pozorišta, filmskih setova, televizijskih redakcija i svih drugih mesta koja bi se uklopila u oblast koju proučavamo iz nekog predmeta),
- u osnovne škole uvesti predmete domaćinstvo, lijepo i kulturno ponašanje, jer bi za osnovno obrazovanje škola trebalo da bude prvenstveno vaspitna, pa tek obrazovna ustanova,
- omogućiti online nastavu djeci sa rijetkim bolestima i invaliditetom u toku izostanaka sa časova i ukoliko ne mogu da prisustvuju redovnoj nastavi, uvesti sadržaje koji izgradjuju empatiju kod djece, preveniraju vršnjačko nasilje, jačaju samopouzdanje učenika i olakšavaju inkluziju,
- obezbijediti više logopeda, psihologa i asistenata u nastavi,
- svaka osnovna škola treba imati najmanje jednog logopeda, jednog edukatora-rehabilitatora i socijalnog pedagoga i to na punu normu,
- obrazovanje bi trebalo razvijati sve aspekte ličnosti djeteta u skladu sa njegovim razvojnim potrebama, interesima i sposobnostima,
- obrazovanje bi trebalo promicati mogućnost povezivanja teoretskih znanja i njihovu primjenu u praksi, biti više usmjereni na procese i ishode učenja, razvijati kritičko mišljenje i stvarati uvjete za promišljanje, analiziranje i istraživanje učenika te bi im se na taj način obezbijedila funkcionalna znanja. Nastavni sadržaji trebaju biti prilagođeni kako bi bili primjenjivi u svakodnevnim životnim situacijama,
- kriteriji vrednovanja takođe trebaju biti izbalansirani u smislu teoretskog

poznavanja i praktične primjene znanja te je vrlo važan kontinuitet praćenja rada i napredovanja u kraćim vremenskim intervalima,

- edukacija profesionalaca u odgojno-obrazovnim ustanovama treba biti fleksibilnija i u skladu sa postojećom primjenom modela rada u odgojno-obrazovnim ustanovama (model rada zasnovan na primjeni ljudskih prava tj. inkluzivni model rada podrazumijeva edukaciju profesionalaca koji će biti kompetentni i odgovorno prilaziti uključivanju ne samo djece sa poteškoćama u razvoju u odgojno-obrazovni, sistem nego i djece iz marginaliziranih skupina društva, te u skladu sa aktuelnom situacijom i djece iz migrantske populacije poštujući pri tome ne samo razvojne nego i kulturološke razlike te trenutnu izazovnu atmosferu u društvu i državi prihvatići kao način osobnog i društvenog bogaćenja...),
- individualiziranje odgojno-obrazovnog procesa prema individualnim mogućnostima učenika,
- reducirati nastavne sadržaje, uz uvođenje praktične nastave, te smanjenja insistiranja na isključivom teoretisanju i reprodukovavanju teoretskog znanja,
- reformirati procjenu znanja na svim nivoima obrazovanja (sistem procjene znanja morao bi se bazirati na objektivnim kriterijima jasno iskomuniciranim učenicima/cama. Ovo uključuje jasno određene postotke koje nose različite vrste procjene znanja (ispiti, kontrolni radovi itd) i datume, što bi umanjilo stres učenika/ca. U većini predmeta ocjena bi se sastojala od nekoliko različitih oblika prezentacije naučenog. To bi uključivalo testove i kontrolne radove, eseje i druge tekstove, kao i usmene ispite u obliku unaprijed pripremljenih prezentacija,
- neophodni su određeni i objektivni indikatori, deskriptori za vrednovanje i samovrednovanje cijelokupnog vaspitno-obrazovnog procesa,
- vršnjačko nasilje – pronalaženje uzroka te rad na sprečavanju i suzbijanju konfliktnih situacija koji dovode do prevencije vršnjačkog nasilja,
- uvesti sadržaje koji će pripremiti učenika za život u savremenom društvu,
- škole bi trebale biti podjednako i odgojne i obrazovne ustanove;
- uvesti poseban predmet koji bi izučavao uopšteno zanate,
- izučavanje osnova mašinske industrije, kako bi učenici mogli znati na šta se

odnose svi nazivi zanimanja koja se nude u srednjim školama, jer se prečesto dešava da djeca i ne znaju reći šta je to što su upisali,

- uvesti pozorište (sekcija) kao obavezni dio nastavnog programa,
- informatičko opismenjavanje prosvjetnih radnika,
- više praktične nastave,
- napraviti procjenu o broju nepismenih na nivou entiteta, kantona, gradova,
- napraviti procjenu razloga za veliki broj nepismenih ljudi, te iz tih razloga napraviti plan aktivnosti za poboljšanje stanja,
- napraviti procjenu o broju mladih obrazovanih ljudi koji su napustili prostor države (Republike Srpske i FBiH) posljednjih godina, njihovoj stručnosti, stepenu obrazovanja i radnom stažu,
- napraviti procjenu broja djece srednjoškolaca i osnovaca koji su sa porodicama napustili prostor Republike Srpske i FBiH sa svojim roditeljima,
- napraviti plan podsticaja za porodice u kojima ima nepismene djece, imajući u vidu udaljenost seoskih škola, broj djece za školu, materijalno stanje porodice i mogućnost obezbjeđivanja školovanja za tu djecu,
- napraviti plan podsticaja za porodice koje imaju osnovce i srednjoškolce u porodici te im olakšati finansiranje školovanja (npr. kupovina kompleta udžbenika za porodice koje imaju dvoje ili više djece, porodice gdje je samo jedan roditelj u radnom odnosu),
- sprovoditi razne aktivnosti koje imaju za cilj promovisanje i ostanak mladih obrazovanih ljudi u državi i smanjenje nepismenosti.
- potrebno je usaglasiti obrasce modula koji će precizno definisati ishode učenja u sferi znanja, vještina i stavova i razvoj ključnih kompetencija,
- zanimljivije prezentovani sadržaji – animacije i filmovi,
- da je upis na fakultete u istom danu za cijelu zemlju,
- nastavni planovi i programi treba da podstiču korištenje aktivnih oblika učenja - interaktivnu, problemsku i projektnu nastavu,
- mora postojati veća povezanost između programa pojedinih predmeta (jezik i književnost, istorija, strani jezici...),
- ključno je da nastavnici/e, učiteljice i učitelji, profesori i profesorice budu adekvatno nagrađeni, a ne namagarčeni! Od koga? Pa od svih onih koji bi

trebalo da ih nagrade, jer njihov rad se ne može sakriti – PITAJTE DJECU!

- povećati broj časova praktične nastave za studente nastavničkih fakulteta,
- potrebno je dodatno stručno usavršavati nastavnike/ce koji su u odgojno-obrazovnom procesu,
- uvođenje predmeta informatika još od prvog razreda do devetog (osnovna škola),
- učenicima biti koordinatori/ce u usvajanju znanja kroz projektne/istraživačke radove,
- zakonski regulisati status učenika koji nastavu pohađaju po IPP uz obavezno uključivanje personalnih asistenata u nastavu,
- uvesti edukacije o značaju zdrave ishrane za učenike, nastavnike/ce i roditelje,
- uvesti onlajn nastavu koja bi se mogla realizirati 1-2 sedmice u godini za svaki razred,
- obavezan predmet Kultura življenja, u svim razredima osnovne škole, sa većim fondom sati, gdje bi se djeca učila praktičnim životnim stvarima,
- predmeti kao što su vjeronauka i demokratija bi se mogli zamijeniti predmetima kao što su kaligrafija i domaćinstvo,
- organizovati projekte i prezentacije o zaštiti životne sredine,
- deca bi trebalo da imaju deo godine kada volontiraju. Tako bi dobili radne navike i naučili bi kako svet funkcioniše,
- trebao bi biti deo godine kada deca idu na posebne izlete (u park, u muzej, na brdo...) gde bi imali neke posebne zadatke (da pronađu najstarije drvo u parku, da pronađu testament u muzeju, da se popnu i slikaju kod spomenika na vrhu brda...). Tako će deca naučiti nešto novo i družiće se sa drugom decom,
- da se deca iz škole u Banjoj Luci dopisuju sa decom iz škola iz drugih gradova, pa čak i iz susednih država. Jednom na kraju školske godine mogao bi se organizovati izlet do druge škole, pa da se te dve škole nakon dugog dopisivanja upoznaju,
- trebalo bi uvesti izviđačku sekciju u kojoj bi deca pomagala školi (sadila cveće, čistila dvorište, prodavala keks...), a za nagradu, ako dobro urade

posao, izviđači bi dobili bedž ili nalepnicu.

- primjenjivati pozorišne maske kao didaktičko sredstvo u nastavi,
- nove nastavne metode treba da imaju veću sadržinsku posvećenost od same forme modernizacije pristupa,
- potreban je veći dijalog između škola i institucija kulutre na konkretnom formiranju građanina kulture, kada je riječ o osnovnoškolskom obrazovanju, i sa strukovnim institucijama kada je riječ o srednjoškolskom obrazovanju usmjerenog tipa,
- nastavni plan i program, kada je u pitanju reforma obrazovanja, nužno treba biti baziran na horizontalnom proširenju a što podrazumijeva izučavanje kompleksnih nastavnih jedinki putem razvijanja kreativnog i kritičkog mišljenja kod učenika,
- poseban akcenat neophodno je staviti na didaktička sredstva koja će vizuelno-auditivnim podražajima kod učenika pobuditi pažnju i potrebu za asertivnom komunikacijom što će za posljedicu imati smanjenu stopu izraženog vršnjačkog nasilja,
- usmjeravanje i otkrivanje potencijala djece jer se dječiji afiniteti trebaju na vrijeme prepoznati, a kasnije i usmjeravati kroz srednjoškolsko i visokoškolsko obrazovanje,
- organizovati razmjene iskustava ili formiranja tzv. stručnih timova koji bi okupljali djecu sličnih interesovanja na događajima širom Bosne i Hercegovine radi širenja ideje o zajedništvu, a ujedno i jačanju njihovih talenta, jer je nedopustivo da djeca i danas na druge gradove gledaju kao na apstrakciju iako se nalaze u jednoj državi, Bosni i Hercegovini,
- u obrazovni sistem uvesti neformalni način obrazovanja, koji se sastoji od radionica, seminara, treninga, ali i drugih kampova i omladinskih projekata,
- raditi na razbijanju predrasuda i nastavnika i djece prema psihologizma, odnosno razbijanja stida i stigme da potraže pomoć ukoliko im je potrebna,
- u formalno obrazovanje uvesti što više edukacija koja se tiču vršnjačke medijacije, ne samo kroz časove odjeljenske zajednice, već i mnogo šire i dublje, a tu uključiti i edukacije iz rodne ravnopravnosti, empatije, asertivnosti i drugih korisnih socijalnih vještina,

- realizovati radionice sa učiteljima, nastavnicima i roditeljima da treba poštovati, prije svega, prirodu svakog djeteta i njegovu individualnost,
- centralizirati sustav obrazovanja što je više moguće,
- podići kvalitetu udžbenika sadržajno i izvedbeno,
- treba što manje knjiga u dječijim torbama. po mogućnosti ostavljati knjige u školskim klupama
- kroz igru uvesti učenje stranog jezika bez ocjenjivanja,
- ujednačiti sadržaj udžbenika (recimo uvesti predmet maternji jezik, napraviti jedan udžbenik za povijest, nacionalne povijesti uvesti kao izborne predmete),
- uvesti obvezu zapošljavanja najboljih kadrova, najboljih po kriteriju znanja i sposobnosti prenošenja tog znanja,
- obrazovnom kadru zabraniti svako političko djelovanje (osim odlaska na izbore),
- adekvatno platiti kvalitetan obrazovni kadar. Dakle, nastavni kadar koji svojim radom omogući učenicima osvajanje medalja na međunarodnim natjecanjima, sudjelovanje na raznim natjecanjima u umjetnosti i slično, mora biti bolje plaćen od nastavnog kadra koji nema takve rezultate,
- da zakone kreiraju i provode adekvatne osobe (sa iskustvom u obrazovanju i odgovarajućom stručnom spremom),
- obučavanje onih koji podučavaju djecu (odgajatelje, nastavnike, učitelje),
- pružanje malo više slobode u kreiranju i prezentiranju nastavnog sadržaja, a ne slijepo vođenje NPP koji opterećuje i nastavnike i učenike,
- tokom srednjoškolskog obrazovanja 60% teorije, 40% praktične nastave,
- rasterećenje broja nastavnih predmeta/kolegija,
- povratak na osmogodišnje školovanje,
- zapošljavanje većeg broja odgajatelja kako bi se rasteretile odgajateljice koje rade same sa grupom od 40 djece,
- zapošljavanje samo kvalificiranog osoblja,
- oformiti komisiju za izbor asistenta za djecu sa poteškoćama u razvoju,
- oformiti komisiju za nadzor rada asistenata za djecu sa poteškoćama u razvoju,
- oformiti savjetodavno tijelo roditelja djece s poteškoćama u razvoju na

lokalnom nivou,

- Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske treba da osavremeni i intenzivira dodiplomske i postdiplomske edukacije profesora razredne nastave u oblasti autizma, kroz što više praktičnog rada i iskustva koji će pozitivno uticati na smanjenje strahova i razviti pozitivnu motivaciju za rad,
- iskorjenjivanje korupcije i nepotizma,
- realizacija vannastavnih aktivnosti, npr. „Vršnjačka debata“ - učitelj treba da moderira učenike kroz različita polja, npr. teme u kojima se može prepoznati sposobnost učenika da uoči i riješi problem, pokaže znanje i razumijevanje u oblasti sporta, muzike, da izmišlja likove i događaje, da pokaže smisao u organizaciji događaja,
- učenici trebaju razvijati osjećaj empatije od malih nogu kako prema čovjeku tako i prema prirodi. Ovo bi podrazumijevalo posjete staračkim domovima ili bolnicama u sklopu jednosedmične aktivnosti „Dobri ponedjeljak“ ili sađenje cvijeća, čišćenje prirode, čas recikliranja, slikarsko uređivanje lokalnog obdaništa ili bilo šta što bi djeci dalo osjećaj odgovornosti prema drugom čovjeku i prema prirodi,
- u školama treba organizovati vrijeme za odnos roditelj-nastavnik-učenik obzirom da je ključan za međusobno povjerenje te za razvoj djeteta,
- dio formalnog obrazovanja treba da bude: pregled kod ljekara, reproduktivno zdravlje, šta je dobra, a šta loša ishrana, kako voljeti sebe, kako zamijeniti ulje na motoru auta, pružiti prvu pomoć, kako napraviti palačinke, kako odvrnuti šraf, a zakucati ekser.
- uprvom razredu vratiti nekadašnju praksu da učiteljica zajedno sa pedagogom škole obide svakog đaka u njegovom domu,
- smanjiti brojnost odjeljenja, jer su daleko efikasniji radovi sa manjim brojem đaka, gdje se svakodnevno može prići svakom od njih,
- uključiti u svako odjeljenje u kojem je dijete sa poteškoćama u razvoju pomoć učiteljici od strane stručnih lica,
- ohrabriranje učenika da budu ono što jesu,
- ispitati na koji način djeca uče,
- smanjiti broj učenika u razredima,

- fokus staviti na cilj i ishod časa,
- razvijati takmičarski duh u razredu i tretirati jednako svu djecu,
- nastavni materijal modernog nastavnika trebao bi uključivati video-priloge o izloženoj materiji, virtualne posjete muzejima i svjetskim zanamnitostima, obrazovne dokumentarce, sve u cilju što atraktivnijeg prenošenja znanja djeci,
- u svakoj redovnoj školi, gdje su uključena djeca oštećenog sluha, neophodno je uključivanje defektologa-surdoaudiologa, kako bi pomagao u prenošenju znanja i vještina učenicima,
- svi nastavnici u redovnim školama moraju proći edukaciju o poznavanju dvoručne abecede, znakovnog jezika,
- udžbenici u svim redovnim školama su neadekvatni za učenike oštećenog sluha. Većina tekstova u čitankama su nedekvatni. Moraju se prilagoditi učenicima oštećenog sluha (napisani na znakovnom jeziku, dvoručnoj abecedi, zavisno od hronološke dobi učenika,
- svi sadržaji koji se prezentiraju učenicima moraju biti potkrijepljeni mogućnostima učenika oštećenog sluha; koristiti slike, crteže, PowerPoint,
- educirati učenike, gdje je učenik oštećenog sluha dvoručnoj abecedi, čitanju govora sa lica i usana, znakovnom jeziku. Nema teže samoće od samoće u grupi,
- edukacija prosvjetnih radnika za prepoznavanje i rad sa darovitom djecom,
- učešće lokalnih zajednica u programu (prepoznavanje darovite djece na nivou osnovnih škola u okviru lokalne zajednice),
- prepoznavanje darovite djece u okviru razreda te škole i razvijanje prepoznatog afiniteta ka određenoj oblasti,
- obraditi plan za različite vršnjačke grupe po uzrastima i omogućiti toj djeci odlaske na takmičenja uz finansijsku pomoć škole, lokalne zajednice ili države,
- obraditi plan za napredovanje pojedinca ili grupe, od niže ka višoj i u skladu sa redovnom nastavom prebacivati djecu u više razrede kako bi mogli pratiti nastavu u skladu sa svojim znanjem i zalaganjem,
- organizovati dodatne aktivnosti za darovitu djecu i djecu iz redovnih razreda, sa razmjenom informacija i stvaranjem podsticaja za djecu koja se slabije

snalaze sa školom, te na taj način podsticati djecu manjeg interesovanja na razvoj svijesti o koristi znanja u svakodnevnom životu,

- opremiti učionice savremenim didaktičkim sredstvima,
- povećati broj odlazaka u pozorište, muzeje, galerije i na dječije umjetničke festivale,
- pojačati saradnju sa nevladinim sektorom u svrhu potpomaganja obrazovanja i cjeloživotnog učenja,
- izmjena Nastavnog plana i programa sa ishodima učenja,
- usklađenost udžbenika sa ishodima učenja,
- fokus na razvijanje funkcionalnog znanja učenika,
- promjena paradigme nastavnika,
- organizovanje stručnih seminara koji prate savremene tokove pedagoške prakse,
- organizacija nastavnog procesa za rad sa manjim brojem učenika,
- bolja opremljenost škola didaktičkim sredstvima i informacionom tehnologijom,
- bolja saradnja škola sa društvenom sredinom,
- elektronska biblioteka sa stručnom literaturom dostupna svim nastavnicima,
- svaki oblik promjene prije konačnog uvođenja treba isprobati kao pilot-projekat kako bi se uočili eventualni nedostaci...
- obogatiti školske biblioteke.

“

Nikada neću zaboraviti, kad su nam u osmom razredu uveli još jedan sat historije i predmet Socijalistički moral. O Oktobarskoj revoluciji autori su potrošili 36 stranica. Ko ne vjeruje, neka potraži taj udžbenik. Prva sam generacija studenata koje je zahvatila tzv. godina za godinom. Onda je došao Šuvarov preustroj gimnazija, tzv. usmjereno obrazovanje, pa uvođenje vjeronauka, stranog jezika od trećeg, a zatim od prvog razreda, pa uvođenje informatike u prvi razred. Sve sam to iznijela na svojim nejakim plećima, godinama kreirajući raspored sati kako odgovara pojedinim. Radila sam to iz čistog zadovoljstva i to besplatno. Kad sam se oprštala od kolega odlazeći u mirovinu, dobila sam 300 KM, rekoše mi: „To ti je za raspored”.

Esma Karahodžić (1953), Sarajevo, Bosna i Hercegovina,
profesorica u penziji

“

„Škole danas imaju dobre nastavnike, ali ne rade dobro. Besmisleno je da učenici koji su rođeni u 21. vijeku uče od nastavnika koji su rođeni i obrazovani u 20. vijeku, koristeći didaktičke metode i tehnike iz 19. vijeka”, napisao je portugalski edukator Hoze Paheko. Njegova izjava odlično ilustruje i suštinu problema u obrazovnim sistemima u BiH, a to je način na koji se radi sa djecom u našim školama. Riječ je o metodama i tehnikama, koje su zastarjele i ne omogućavaju adekvatan rast i razvoj mladih ljudi, niti ih pripremaju u potpunosti za uspješan život u 21. vijeku. „Škola je postala fosilno mjesto”, koje je pregazilo vrijeme i, što više vrijeme prolazi, ako se ne budu uvodile promjene, sve više će škoditi mlađim ljudima. Ovo je veoma ozbiljna konstatacija. U literaturi se navode

podaci da ključnu ulogu u obrazovnom sistemu igra nastavnik i da će ovo radno mjesto, uprkos brzom tehnološkom razvoju, biti traženo i narednih decenija. Stoga, smatram da se taj potencijal treba iskoristiti u reformama obrazovnih sistema. Nastavnike treba edukovati, prije svega, na fakultetima, treba im obezbijediti više časove pedagogije, psihologije, didaktike i metodike, što više praktičnih časova u sklopu tih predmeta i simulacije situacija iz učionice. Za nastavnike koji su već zaposleni treba organizovati obuke koje bi ih osposobile i motivisale da, umjesto na akumulaciji informacija i znanja, razvijaju vještine i stavove kod mladih ljudi koje podučavaju. Treba se jasno utvrditi način na koji će se nastavnici motivisati da naučeno primijene u praksi, da promijene način rada, omogućiti nastavnicima napredovanje u karijeri, nagrađivati i promovisati najbolje primjere. Uz to, potrebno je uskladiti nastavne planove i programe, kao i pravilnike novom načinu rada.

Tatjana Jurić (1976), Banjaluka, Bosna i Hercegovina, profesor, međunarodni ocjenjivač, trener, autor treninga, facilitator, autor inovativnih nastavnih jedinica

“

Političke promjene koje su se obilježile kraj 20. vijeka proizvele su u obrazovanju različite sisteme vrijednosti, instruirane često nacionalnim i vjerskim stajalištima. Jedan isti istorijski događaj različito se tumači u različitim regijama Bosne i Hercegovine. I ne samo istorijski, vrijednosti u nauci se različito tumače i različito prihvataju. Ali veći problem od nacionalnih poimanja istina zasigurno je tradicionalni koncept znanja koji se, prije svega, odnosi na nastavne sadržaje neprimjerene dobu i uzrastu učenika. Autori udžbenika često zaboravljaju za koji uzrast stvaraju udžbenike pa je akademski jezik primijeren studentima, po autorima primijeren i malim đacima. Ovakvi udžbenici, pretrpani velikim brojem podataka prisiljavaju učenika da samo memoriše, a potom reprodukuje

činjenice. Utvrđivanje znanja se svodi na puko nabranje napamet naučenog. Nerazumljivi, nezanimljivi i suvoparni sadržaji ne razvijaju kreativno i logičko mišljenje i zaključivanje. Oni ne prepostavlja istraživanje posebnosti kultura, običaja, složenih veza između ljudi i prirode, a najmanje su primjereni razvojnoj dobi učenika. Uz to, tradicionalni koncept znanje poučava učenike na razvijanje onih vrijednosti koje će im biti temelj i potreba kao odraslim osobama koje bi trebalo da izgrade intelektualne, stvaralačke, estetske i moralne vrijednosti.

Dušica Ilić (1974), Banja Luka, Bosna i Hercegovina, učiteljica

“

Obrazovanje nije baza bespotrebnih informacija ali jeste i treba da bude izvor iz kojeg se poje dječije duše. Kao takvo, obrazovanje ne smije biti zaprljano političkim ili korupcijskim fekalijama ili računicom. Ono treba pružiti jednake šanse svima bez obzira na spol, vjeru, boju, naciju ili zdravstveno stanje. Učenici su ti koji prepoznaju „Uljeze” u školi, negoduju i javno govore o neradu profesora, ali нико не čini ništa jer znaju da „Uljez” ima dobre veze. S druge strane, razmažene i drske generacije neradnika ruše ugledе zahtjevnih profesora koji „mnogo” traže od svojih učenika. Obrazovanje je kada učenik pozdravi profesora na ulici, ustupi mu mjesto u tramvaju, poneće mu težak ceker. Obrazovanje nije praćenje na FB i Instagramu. Obrazovanje je kada profesor pazi na svoj rječnik, na to šta govori i kako piše. Obrazovanje nije poza na fotošopiranoj slici. Obrazovanje je nešto stvarno, nešto čime ne možemo varati i nešto što ti niko ne može oduzeti.

Dženita Hrnjičić (1971), Sarajevo, Bosna i Hercegovina, profesorica bosanskog jezika i književnosti u Centru za slušnu i govornu rehabilitaciju

“

Евалуација је кључан дио успостављања система квалитета, њеног праћења, вредновања и контролне подршке. Системи праћења треба да буду свеобухватни, стабилни, селективни и економични са јасно дефинисаним, мјерљивим индикаторима на основу којих ће учесници школске заједнице (сви који учествују у животу и раду школе) бити у могућности праћења свог рада. Школе, као установе професионалаца и стручњака, треба да буду у могућности да, уз планирање процеса учења, прате развој образовања путем различитих видова евалуације. На тај начин школе могу постати равноправан партнери образовним властима у установљењу, унапређењу и осигурању квалитета образовања. Карактер евалуацијских истраживања је под снажним утицајем политичког система који влада у земљи. У централистичким политичким системима, каква је и наша држава, у оба ентитета и у свим кантонима, евалуација је најчешће саставни дио контроле или надзора над радом школа и осталих образовних институција. На основу истраживања, евалуација рада школа треба да буде континуиран системски процес како бисмо имали објективне показатеље и механизме за будуће дјеловање у области унапређења образовних система у БиХ.

Branka Popić (1978), Istočno Novo Sarajevo, Bosna i Hercegovina, savjetnik u Agenciji za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, prosvjetni radnik, magistar nauka u oblasti fizičke kulture

“

Djeca se uče mržnji kroz podijeljene udžbenike o historiji, kroz subjektivne stavove svojih nastavnika i profesora. Oni postaju indoktrinirani, postaju nesposobni i osjećaju se nemoćnim. Mržnja onemogućava napredak u svakom smislu. Ako će nam djeca već biti indoktrinirana, neka budu indoktrinirana idejom o ljubavi, a ne mržnjom i podjelama. Kritičko razmišljanje je ključ uspjeha, a naš obrazovni sistem odgaja papagaje, a ne djecu!

Amina Hrnić (1995), Maglaj, Bosna i Hercegovina, apsolventkinja Farmaceutskog fakulteta u Sarajevu

“

Najveći problem je nepoštivanje kulturnih razlika. Djeca se od malih nogu razdvajaju u odjeljenja po tome iz kojeg su naroda ili kojoj religiji pripadaju. Naša država je bogata dobrim profesorima, stručnjacima, pedagozima, naučnicima, umjetnicima. Trebamo više umjetnosti i nauke, a manje politike!

Ajdina Mehic (1997), Zavidovići, Bosna i Hercegovina, studentica fizike (primjena u nuklearnoj medicini)

“

Stranačke i staleške podjele donijele su promjene i u školske sisteme. Tako danas imamo prosvjetne radnike koji, osim znanja učenika, prilikom ocjenjivanja razmatraju imovinsko stanje roditelja i njihov politički uticaj. Sva tri faktora to utiču na konačnu ocjenu. Ovakav stav pojedinaca negativno utiče na želju za učenjem kod djece slabijeg imovinskog stanja. Isto se dešava i prilikom kažnjavanja i ukora. Sve češći i ozbiljniji su slučajevi vršnjačkog nasilja i nasilja putem interneta. Nekažnjavanje počinjoca daje mu dodatni vjetar u leđa.

Stanislava Šakota (1976), Bratunac, Bosna i Hercegovina, mašinski tehničar

“

Problem obrazovanja u Bosni i Hercegovini se ogleda u neinspirativnim udžbenicima, koji često nisu adekvatni kognitivnom razvoju učenika. Da ne govorimo o torbama koje su preteške! Možda teške torbe i jesu jedan od najvećih problema. Kada vidim mala leđa kako niz ulicu idu poklopljena velikom torbom, u jednoj ruci kišobran, u drugoj oprema za fizičko i plus likovno. A kiša pada ukoso. A sve je nekako uzbrdo.

Tamara Todorović (1980), Banja Luka, Bosna i Hercegovina, diplomirani psiholog

“

Većina predavača sa kojima se srećemo kroz svoje obrazovanje od osnovne škole pa sve do fakulteta njeguje jedan te isti princip usvajanja gradiva: mehanička reprodukcija napisanog teksta, bez dublje obrade značenja i bez razumijevanja istog. Iako ih ima sasvim malo, upoznajemo mi i dobre, sjajne predavače koji nas nadahnjuju svojim riječima kako o gradivu tako i o životu. I upravo takvi ljudi ostaju nam u sjećanju do kraja života i daju nam vjeru da ćemo i mi napredovati. Oni nas uče kroz igru. To su oni predavači koji od nas traže da na času otvoreno razgovaramo, argumentovano iznosimo vlastite stavove i na naš način tumačimo misli i djela velikih književnika, umjetnika i filozofa. To su oni predavači kod kojih društvene igre dobijaju nove dimenzije i primjene u nastavi. To su oni predavači u čijem se svakom pokretu i u svakoj riječi osjeća ljubav prema čovjeku i životu i samo oni mogu da prenesu prave vrijednosti na svoje učenike. Ispunimo škole takvim predavačima, da bi nam sutra takva bila i djeca! Kontrolišimo rad učitelja, nastavnika i profesora od najnižih razreda, do najviših godina fakulteta! Zalažimo se za reformu sistema svakih 3-5 godina! Prilagodimo učenje i gradivo novim generacijama učenika! Radimo na našoj budućnosti, kako se Dositej ne bi stidio!

Nataša Vrućinić (1998), Prijedor, Bosna i Hercegovina, apsolvent ruskog i srpskog jezika na Filološkom fakultetu u Banjoj Luci

“

Sve redovne škole trebaju i moraju ostvariti saradnju sa Centrima za obrazovanje, vaspitanje i rehabilitaciju slušanja i govora, gdje bi učenici oštećenog slухa kontinuirano pohađali rehabilitaciju slušanja i govora, jer učenici od 1. do 9.

razreda moraju učiti izgovor glasova, riječi, rečenica, a to postižu na rehabilitaciji slušanja i govora. Najduži put počinje prvim korakom. Svako od nas je drugačiji. Na nastavnicima je da otkriju šta je kod svakog učenika posebno, da poštuje drugo i drugačije i pronađu najadekvatnije metode i postupke u radu sa djecom s posebnim potrebama. Djeca oštećenog sluha komuniciraju znakovnim jezikom i Vi to znate ako svoj posao s ljubavlju i od SRCA pomoći ćete im da se osjećaju lijepo u društvu čujućih vršnjaka. Govorite rukama, usnama, slikama i oni će Vas razumjeti i voljetće Vas takve, jer oni znaju najljepši jezik – jezik ljubavi, jer mnogo bolje ga vide, osjećaju toplinu u vašem glasu, iako ga ne čuju, sjaj u vašim očima i zbog njih govorite rukama, usnama, jer ljubav nastavnika uvijek pronađe put da usreći dijete s posebnim potrebama i zbog Vas da zavole školu i školske aktivnosti i s radošću kreću u školi. Volite ih takve kakvi jesu posebni, jer znaju govoriti univerzalni jezik - jezik rukama, a Vas razumiju srcem.

Amra Imširagić (1980), Tuzla, Bosna i Hercegovina, dr. sc. Amra Imširagić - dipl. defektolog-surdoaudiolog

“

Pošto se biologija bavi prirodom, živom i neživom, zar nije lakše i bolje provesti tih 45 minuta vani i djeci objašnjavati neke stvari na stvarnom primjeru, nego sjediti u učionici i prepisivati s ploče? Pošto kemija objašnjava i opisuje elemente i čestice tvari te njihov sastav, osobine i međudjelovanje, zar ne bi bilo zanimljivije prikazati sve to stvarnim pokusima? Pošto se fizika bavi energijom i gibanjima, zar ne bi bilo učinkovitije učenicima to objasniti na temelju stvarnih eksperimenata i izračuna? Zar ne bi bilo poučnije na satu povijesti djecu povesti u obilazak muzeja ili povjesnih lokaliteta? Zar nije važnije da se iz geografije veća pažnja podari učenju djece orijentaciji u vlastitom gradu i državi, a ne o osobinama neke države na suprotnoj strani svijeta, koju možda nikada neće

posjetiti? Mama mi je pričala kako bi njih nastavnik iz zemljopisa izveo na školsko igralište i poučavao ih nazivima brda koja okružuju Mostar. Meni je žalosno što ja to nisam naučio i što se ne snalazim toliko dobro u vlastitom gradu.

Dragan Boban (2006), Mostar, Bosna i Hercegovina, učenik Treće osnovne škole Mostar, IX razred

“

Grupisanje djece u odjeljenja prema uzrastu ograničava širinu u pristupu jer je ponuđeno gradivo i način rada strog je prilagođeno „zamišljenom prosječnom djetetu“, a takvo ne postoji u stvarnosti. Ukoliko se tome priključi činjenica da se u razrednim zajednicama svaka različitost smatra razlogom za nastavničko kažnjavanje i odbacivanje od djece i kolega, te činjenica da se od djece i najmanjeg uzrasta zahtijeva da satima nepomično sjede za stolom, dolazimo do situacije gdje je današnje obrazovanje zapravo: jedan oblik zlostavljanja. Kompletan obrazovni proces je kontradiktoran savremenoj filozofiji življenja koje se trudi ugrabiti korak sa pomahnitalim tempom modernog društva.

Daniela Gogić (1972), Sarajevo, Bosna i Hercegovina, filmski i pozorišni reditelj

“

PRIMJENA POZORIŠNE MASKE KAO DIDAKTIČKOG SREDSTVA U NASTAVI

Smatram da učenik isključivo kroz iskustveno učenje može osloboditi kreativni potencijal, otkriti svoje potrebe i htijenja, spoznati svijet oko sebe i razviti

kritičko mišljenje. Pri tome, introvertnom tipu učenika maska omogućava da lakše uspostavlja komunikaciju, prilagodi se javnom diskursu te na kreativan način iskaže svoje stavove i potrebe. Značaj njene primjene u radu sa djecom s poteškoćama uistinu je nemjerljiv. Maska kao književni lik/maska kao sagovornik/maska kao narator u pismenom sastavu ili pak projekcija djetetovih želja za prijateljstvom i prihvatanjem od strane drugih učenika koji su uključeni u dramski proces, obojila je moj nastavni svijet u jednu kreativnu bazu inovativnih ideja. Inkluzija u praksi iz perspektive jednakih potreba za dramskim odgojem među djecom različite dobne skupine jeste održiva strana inkluzije, a ne samo mrtvo slovo na papiru. Primjenom dramskih tehnika i metoda u nastavi eliminiše se drugost. Pozorišna maska postala je prepoznatljiv pečat u mom radu kada je u pitanju učešće na teatarskim festivalima. Naspram ovog obrazovnog refleksa koji nas je zadesio u proteklom periodu, mnoštvo je kreativnih izazova koji u reformi obrazovnog sistema čine značajnu kariku za uspješnu nastavu.

Senada Užičanin (1982), Tuzla, Bosna i Hercegovina, prof. bosanskog jezika i književnosti

“

Apsolutno rasteretiti prosvetni kadar besmislenih papira, evaluaciju je sposoban izvršiti svaki od njih u ma kom trenutku ako je posvećen svome poslu. Takođe, i njih djeca mogu evaluirati, tako da su obostrano praćenje i kvalitet rada dostupni, bez bespotrebnih napetih formulara.

Jelena Kalajdžija (1986), Bijeljina, Bosna i Hercegovina, bibliotekarka

“

Izbacila bih brze testove za učenike i ocjenjivanje uopšte, jer ocjene opterećuju djecu i stvaraju im veliki teret. Smatram da nam i roditelji prave pritisak oko ocjena jer kad su nešto lošije onda kreću i kazne, nema gledanja televizije i ostalo. Voljela bih da ima više sekcija, slikarska, ručni rad i ostalo. Da učiteljica može prepoznati ko od učenika ima neki talenat i da se taj talenat razvija kod učenika. Da učenici više komuniciraju među sobom, da se pomažu.

Anastasija Mijatović (2010), Banja Luka, Bosna i Hercegovina, učenica JU OŠ „Branko Radičević” u Banjoj Luci, V razred

“

Obrazovanje u Federaciji BiH je organizirano na kantonalm nivou. To je novi nivo „šizofrenije” jer svaki kanton bira svoje udžbenike i sustav rada, što omogućava poslovne manipulacije i samo zato se održava takvim. To što kod djece stvara konfuziju i rezultira lošom kvalitetom udžbenika nije problem za one koje odlučuju.

Dubravko Boban (1974), Sarajevo, Bosna i Hercegovina, diplomirani inženjer prometa

“

Inkluzija i individualizacija u obrazovanju su vrlo važne.

Dragan Malić (1980), Banja Luka, Bosna i Hercegovina, radio-voditelj/producent

“

Metodičko-pedagoške metode koje prof. ili nastavnik treba imati sa djecom trebaju biti daleko od odnosa koji je trenutno aktuelan unutar obrazovnog sistema a to je pretežno „nadređeni podanik“. Ovog pristupa se učenici plaše, samim time stvaraju im se razne vrste odbrambenih mehanizama, pa i mogu dovesti do ozbiljnih posljedica kao što su socijalna anksioznost, anksioznost od nastupa pred većom grupom ljudi, strah od nepoznatog itd. Samim time, kadar koji je odabran u obrazovnom sistemu treba da sa učenicima funkcioniše na principu „trener-trenirani“, gdje će uz motivacijske, ohrabrujuće i prijateljske impute učeniku graditi samopouzdanje, posmatrati ih kao cjelinu i pojedinca, pričati o tematici koja nije usko vezana za gradivo koje se radi taj čas, odaljiti se od konvencionalnog učenja tako što će ih pitati i za njihove snove, čežnje, živote i tako graditi emotivnu inteligenciju, a i saznati indirektno o uslovima u kojim učenici žive, što bi moglo dovesti do pada samoubistava ili zlostavljanja učenika što unutar to i van obrazovne institucije.

Ćera Imširović (1993), Zenica, Bosna i Hercegovina, prof. engleskog jezika i književnosti

“

Primjena drame u redovnom osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju (drama based learning) je svjestska obrazovna trend koja teško nalazi svoj put u čitavoj regiji Zapadnog Balkana. Dramska pedagogija može biti dijelom svakog nastavnog predmeta kao pokretač divergentnog misljenja, kritičkog promišljanja, odgovora na takozvana pitanja trećeg reda ili dubinska, istraživačka pitanja kao i kreativnosti. Ajra i ja vjerujemo u šest kompetencija koje će postati suštinske kompetencije inteligencije u budućnosti a to su: Dizajn (sklonost ka lijepom, a ne samo funkcionalnom), Priča (kao temelj identiteta svakog pojma), Simfonija (sklonost konceptualnom mišljenju), Empatija (mogućnost suštinskog razumijevanja drugog i drugačijeg), Igra (kao temelj radoznalosti i lucidnosti), Značenje (duhovnost i ideja) a teatar i drama sublimiraju sve njih. Zašto ne iskoristiti teatar u budućnosti obrazovanja naše djece?

Arma Tanović Branković (1978) i **Ajra Branković** (2008), Sarajevo, Bosna i Hercegovina, glumica-profesorica na Akademiji scenskih umjetnosti u Sarajevu, učenica i balerina

“

UČENICI, kojima su tehnološka pomagala uvijek pri ruci, radije idu linijom manjeg otpora i, umjesto kvalitetnog obrazovanja i igre na svježem zraku, radije izvlače životne mudrosti od influencerica i youtubera. RODITELJI ne žale uložiti sva raspoloživa materijalna sredstva u obrazovanje svoje djece, zaboravljajući pritom ono najvrjednije – pokloniti im zajedničke trenutke igre, razgovora i kvalitetno provedenog slobodnog vremena. UČITELJI su (s pravom

ili ne) nezadovoljni svojim statusom u društvu i, uslijed papirologije koja prati njihov rad iz dana u dan, ne stižu uživati u igri obavljanja svojeg životnog poziva. OBRAZOVNI SUSTAV odavno je sazrio za korjenite promjene, koje neće nastupiti dok njime vlada SVEOPĆA DIGITALIZACIJA. Živa riječ demotiviranog učitelja gubi boj s posljednjom riječju tehnike, koja nudi šarenilo, adrenalin i instant uspjeh. REFORMA OBRAZOVANJA nastupit će s reformom cijeloga društva, koje bi trebalo nagrađivati rad, zalaganje i postignute rezultate. Kad rezultati postignuti u odgojno-obrazovnom procesu postanu važniji od snalažljivosti i podobnosti, tad će zaživjeti reforma obrazovnog sustava.

Miro Naletilić (1971), Široki Brijeg, Bosna i Hercegovina, nastavnik hrvatskog jezika

“

Vjera je predivna stvar i treba da je upražnjavamo, ali postoje institucije namijenjene tome. Škola to definitivno nije. Od prvih školskih dana djeca se dijele i vide da se razlikuju po nečemu, a premaleni su da to shvate. Dakle od mene jedno veliko NE za vjeronauku u školskim klupama.

Maja Hodžić (1980), Kakanj, Bosna i Hercegovina, dipl. ing. saobraćaja i komunikacija

“

Postojanje dvije škole pod jednim krovom je u potpunosti pogrešan pristup. Iskusili smo da se nastava sa učenicima iz cijelog svijeta može bez problema izvoditi, a da se ničiji maternji jezik ne zanemari. Naime, u međunarodnom obrazovnom sistemu koji smo pohađale, učenik iz Francuske, kojem je maternji jezik naravno francuski ima pravo i pohađa čas maternjeg francuskog jezika. Uprava škole obezbijedi kvalitetnog profesora, u školi ili online za maternji jezik. Historiju, ali i sve ostale predmete, predaju renomirani profesori na dogovorenom jeziku, u ovom međunarodnom okruženju, to je naravno engleski jezik. Također, pored jezika kroz sistem se vrednuju tradicija i kultura naroda iz kojeg dolaziš pa se tako organizuju razni tematski projekti gdje svako predstavlja svoju kulturu i nasljeđe.

**Tea Katica (1989) i Amila Masleša (1989), Mostar, Bosna i Hercegovina,
bachelor odnosa sa javnošću (PR) i magistar komunikologije**

“

Dok naša djeca moraju razmišljati o nacionalnim grupama predmeta i razlozima zbog kojih se među njima prave podjele, djeca u većini evropskih zemalja šire svoje znanje u savremenim edukativnim ambijentima sa standardima obrazovanja koji odgovaraju 21. stoljeću: vremenu kada su upravo znanje, informisanost i društvena osviještenost najveći kapital mладог čovjeka! Predlažem inkorporiranje savremene tehnologije unutar predavanja – npr. kada se čita lektira ili uči o nekom umjetničkom djelu, djeca mogu prisustvovati multimedijalnim predavanjima, koja im kroz interaktivne metode približavaju

sadržaj materije. Takav NPP bi omogućio djeci da umjesto reprodukovanja čiste faktografije, budu na konkretniji i imaginativniji način uključeni u nastavu sa krajnjim ciljem sticanja osavremenjenog znanja i, prije svega, razvijanja kritičkog mišljenja. Kritičko mišljenje i društvena osviještenost su među presudnim temeljima za kasniji intelektualni, društveni i moralni rast svakog mladog čovjeka u vremenu multikulturalnih vrijednosti, globalizacije i društvenog pluralizma!

Igor Vučak (1986), Sarajevo, Bosna i Hercegovina, historičar umjetnosti, kulturolog i komparativist

“

Hiperprodukcija kadra dovodi do gubitka na kvalitetu.

Emira Aljić Skula (1976), Matuzići/Doboj Jug, Bosna i Hercegovina, doktor medicine

“

PROBLEM INKLUZIVNOG OBRAZOVANJA U OSNOVnim ŠKOLAMA

Na nivou škole inkluzija zahtijeva fleksibilnost u nastavnom planu i programu te nastavnici, tj. učiteljski pristup sa osjećajem za različite potrebe učenika. Veliki broj učitelja rad sa autističnom djecom ostavlja isključivo personalnom asistentu,

koji nema dovoljno znanja i vještina da sam potpomogne razvoju autistične djece. Iako postoje posebni planovi i programi prilagođeni tim učenicama, u praksi je to često teško izvodljivo. Učitelji i nastavnici imaju jako malo znanja o autizmu, ne znaju prave načine kako zapravo da usklade svoj rad i nastavne metode koje bi doprinijele kvalitetnom odvijanju inkluzivne nastave. Većina ih sumnja u svoje sposobnosti i znanja, koja su minimalna u radu sa autističnom djecom. A osnovni preduslov za razvoj autističnog djeteta je zajednički rad i komunikacija između učitelja, personalnog asistenta i roditelja. Profesionalni razvoj predstavlja neophodni pokretač za škole u podržavanju profesionalnog kadra u njihovom neprestanom sticanju vještina i strategija koje im omogućuju da dobro podučavaju u ovim promjenljivim okolnostima. Učitelji i nastavnici trebaju vrijeme za planiranje, stalnu podršku i kontinuirani profesionalni razvoj. Naravno, detaljno izučavanje etiologije poremećaja izlazi iz okvira neophodnog obrazovanja učitelja i nastavnika, ali je istovremeno veoma važno ispravno planiranom, dovoljno sadržajnom i naučno aktuelnom edukacijom sprječiti formiranje pogrešnih uvjerenja i poluznanja, koja mogu negativno uticati na sam inkluzivni rad, posebno na kvalitet saradnje sa roditeljima, kao ključnim partnerima u vaspitnom procesu. Zbog toga je bitno da edukacija učitelja i nastavnika bude dinamična i kontinuirana, jer se jedino takva može kretati u provjerenim naučnim okvirima i pružiti osnovu za implementaciju inkluzivnih vaspitnih programa.

Branka Ćirić (1993), Banja Luka, Bosna i Hercegovina, diplomirani pedagog

“

Кључни проблем који доводи до незаинтересованости ученика јесу дефиниције које би требало да имају двије до три реченице, а не да се једна дефиниција развуче на цијелу страну и суштини не говори ништа. Ученици

сигурно не желе да уче гомилу текста и реченица које нису повезане и прије ће оставити књигу, него што ће учити. Ове дефиниције су најбољи примјер како долази до незаинтересованости. Када говоримо о једном од највећих баука, математици, велики проблем представљају начини израде задатка. Зар није боље да ученик уради на начин који је њему најлакши и добије тачан резултат, него да ради на начин који њему није лаган и добије погрешан резултат? Том ученику, не признаје се задатак када га уради на свој начин и добије тачан резултат, а образложение је да није урадио како је у књизи. Вольја је веома значајна за развијање и стицање знања, јер ако због претходно наведених ствари ученици изгубе вольју, онда све постаје површно и беззначајно. Временом, ученицима буде свеједно коју ће оцјену добити и зашто би учили нешто што им никада неће требати.

Stefan Ivetić (2000), Banja Luka, Bosna i Hercegovina, student Pravnog fakulteta u Banjoj Luci, I godina

“

DRUŽENJE SA PISCIMA

U završnim razredima osnovne škole sve je više дјеце која сричу слова tokom čitanja naglas. To ukazuje na zabrinjavajuću situaciju da ti mlađi ljudi znaju čitati, ali nemaju dovoljno elementarnog obrazovanja da razumiju pročitano. Prvi put se susreću s nekim riječima, jer im je rječnik prilično skroman. Stoga je svaki projekt, vezan za afirmaciju čitanja, itekako dobrodošao. Valja napomenuti da mnoge nevladine organizacije ulažu značajne napore u tom pogledu. Osim toga, bitno je imati u vidu specifične potrebe djece i s tim u vezi pažljivo birati za čitanje tekstove koji: nisu opširni (priča se puno, a kaže malo), imaju edukativnu vrijednost, imaju jasnu poruku, afirmiraju univerzalne ljudske vrijednosti,

prikladni su za uzrast djece. Djeca vole i traže mogućnost da komuniciraju sa gostujućim piscima u školama i vrtićima, ali ta se gostovanja uglavnom vezuju za neke značajne datume ili su ovisna o skromnom ili nepostojećem budžetu. Djeci bi mnogo više koristilo kada bi druženja s piscima postala pravilo, a ne izuzetak.

Marija Fekete Sullivan (1965), Sarajevo, Bosna i Hercegovina, spisateljica

“

Као наставник разредне наставе радим 14 година, све време у подручним одељењима. Како се број ученика непрестано смањује, па у подручним одељењима остаје по један учитељ који учи ученике у свим разредима, а број деце са посебним потребама, у инклузији, све је већи, сусрећемо се са проблемом како да тој деци на адекватан начин помогнемо, а да остали ученици не буду угрожени.

Уз сав наш труд, рад, самостално усавршавање и читање стручне литературе, као и свесрдну помоћ стручне службе, таква деца имају и пратеће проблеме за које ми нисмо стручни нити квалификовани да их решимо и деци помогнемо. Уз све то, имамо и ученике који прате редован програм у још неколико разреда истовремено, а неки од њих су и надарени па захтевају наш додатни ангажман.

С обзиром на то да у оквиру Универзитета у Бањој Луци не постоји Дефектолошки факултет, па је број стручњака у тој области изузетно мали и не може да задовољи потребе ни градског, а ни сеоског становништва, мој предлог је да се учитељима, који то желе омогући да се после завршених основних студија додатно усаврше на неком виду специјалистичких

студија из ове области у трајању од минимум једне године.

Милена Ђоројевић, (1973), Нови Град, Босна и Херцеговина, наставник разредне наставе

“

ODNOS PREMA OBRAZOVANJU I PROSVJETNIM RADNICIMA

Većina roditelja smatra da dobro radimo svoj posao, da zaslužujemo i više nego što zaradimo, te da i nama treba dodatna motivacija, osim one koju nosimo u sebi. Postoji, naime, i jedna grupa roditelja koji će svemu što radimo naći negativnost, zamjerku. Oni jednostavno traže „dlaku u jajetu”, naprsto im ne valjamo i tačka. Oni su gorući problem ovog društva jer su najglasniji. Tihe ubojice obrazovnog sistema i još veći problem od glasnih roditelja su ljudi koji nam kroje i nameću pravila u obrazovanju, ljudi koji se nisu dokazali ni pokazali kao relevantni za donošenje takvih. I na kraju, ono što smatram najvećim problemom jeste strah prosvjetnih radnika, strah koji se u nas uvukao kao tumor.

Egzistencijalni strah koji naskoči u svemu. Zlo koje progresivno ubija. Isprepadani, neuјedinjeni, bez podrške, gubimo svaki respekt i mogućnost da vratimo sebi status koji nam pripada. Da predstavimo i primijenimo ideje koje imamo. Da dominira kreativnost, da postavimo standarde koji će biti respektabilni u cijelom svijetu, da naša djeca zablistaju gdje god da se pojave, da postanemo uzor, a ne samo ružan prizor na tabelama gdje se kao, eto, mjeri kvalitet našeg rada. Potrebni su nam hrabri i pametni ljudi koji će uspjeti da nas ujedine, ne na nivou kantona, ne na nivou entiteta, niti države, nego globalno. Ali ne želi svako biti heroj, gotovo da ih više nema, jer u ovom sistemu - pali su. Pala sam i ja, mnogo

puta, jer se iskrenost i hrabrost danas graniče sa ludošću. Nastaviću da se svim svojim bićem borim da ljudi shvate: „Poučavanje nije servisna usluga, zanimanje ili posao. To je temeljni stup društva”!

Azra Sokolović (1985), Zenica, Bosna i Hercegovina, profesor engleskog jezika i književnosti, nezaposlena

“

Коментарисати образовни систем у Босни и Херцеговини тражи познавање свих димензија и нивоа на којима се образовање одвија, институционалних и уставних надлежности, стратешких циљева који су постављени у реформским и курикуларним документима и плановима, али и општих политичких прилика у којима се одвија постдeјтонски живот Босне и Херцеговине и њених конститутивних ентитета и народа, не заборављајући Остале. С тим у вези само један закључак и једна препорука пуно је митова око којих се плете свакодневна политика, тако да наметнути проблеми имају необично дуг животни вијек и за своје разрјешење траже само једно – комуникацију, културу дијалога и поштовање! Моћ непоштовања неистомишљеника па и истомишљеника је толика да је надишла све реалне и надреалне проблеме који се таксативно могу набројати у образовним системима у Босни и Херцеговини. Почетак је признати да у Босни и Херцеговини не постоји образовни систем, него системи, то је поштовање реалног и правног поретка, након тога се иде ка појединачним проблемима рјешавања двије школе под једним кровом, наставе на свим конститутивним језицима, уџбеника којима се неки појединач/ка или група, или цијели народ, вријеђа, дискриминише и стереотипизује, или се користи дискриминација писања уџбеника у једном роду (мушком) или се одржава

родна неједнакост представљањем жена и мушкараца у стереотипним улогама и пословима, чиме се поступа супротно свему што наше уставне и законске одредбе говоре о заборани дискриминације итд.

Саша Савичић (1976), Бања Лука, Босна и Херцеговина, савјетник у Министарству енергетике и рударства Републике Српске

“

Prilikom zapošljavanja primjetno je da mladi ljudi nemaju osnovna funkcionalna znanja i da je, ako su školovani, to obrazovanje usko i često neprimjenljivo u mnogim životnim situacijama. Smatram da bi trebalo izvršiti određene izmjene, povezati znanja iz različitih predmeta (međupredmetne kompetencije) kako bi svaki mladi čovjek mogao da se snađe u raznim okolnostima. Dokaz toj tvrdnji su i loši rezultati na međunarodnim testiranjima, koja pokazuju da su naša djeca nesnalažljiva i nepripremljena i za neke uobičajene životne zadaće. Potrebno je izvršiti vrednovanje rezultata rada, ali na način kako se to radi u svijetu i pripremiti mlađe za vrijeme koje dolazi. Kažu da u narednim decenijama očekujemo pojavu zasad potpuno nepoznatih zanimanja i sa ovim standrdima djeca se neće snaći. Treba probuditi njihovu radoznalost i istraživački duh i postavljati ih u teorijski nepoznate situacije. Za sve ovo nije potrebno mnogo novca, samo ljudi i sistem koji se zrelije odnose prema mladima i našoj budućnosti. Intelektualne mogućnosti naše zemlje su ogromne, treba ih samo usmjeriti i iskoristiti.

Dijana Đurđević (1971), Sarajevo, Bosna i Hercegovina, radnik u administraciji

“

Protivnik sam uvođenja vjeronauke u školama i to treba prepustiti isključivo vjerskim zajednicama i njihovim institucijama, uz sva prava i slobode građana, odnosno djece, i tako graditi sekularnu državu. U obrazovnom sistemu neophodno je svakako uvoditi savremene audio-vizuelne metode nastave, osnažiti korištenja interneta i sve što moderna tehnologija nudi. Cijenim da će se sa promjenom stanja u društvu, uz jačanje demokratskih procesa i slabljenja nacionalnih, pardon nationalističkih politika, znatno promijeniti i ojačati obrazovni sistem u našim školama. Samo tako ćemo uspješno educirati našu djecu i voditi putem progresa, a ne putem odlaska mladih u inostranstvo.

Hakija Bašalić (1955), Tuzla, Bosna i Hercegovina, profesor u penziji / teniski trener

“

Како што су дјеци са посебним потребама прилагођени наставни садржаји, моје мишљење је да би ваљало програме прилагодити и дјеци без посебних потреба, али са посебним интересовањима. Просто речено, подијелила бих одјељења према дјечијим могућностима и према дјечијим интересовањима. Инаравно, можда и најбитније добро треба обратити пажњу кога пуштамо у школу да нам образује и васпитава дјецу, јер није непознато да риба увијек срмди од главе.

Биљана Ђукић (1994), Горњи Детлак / Дервента, Босна и Херцеговина, математичар финансија, наставник математике

“

PROBLEM NEZAPOŠLJAVANJA DEFEKTOLOGA U OBRAZOVNOM SISTEMU BOSNEI HERCEGOVINE

Iz nekog razloga kad kažemo „djeca sa posebnim potrebama” mislimo isključivo na djecu sa određenom vrstom invalidnosti, što je pogrešno. Djeca sa posebnim potrebama su i nadarena djeca, djeca sa komunikacijskim poremećajima (dislalija, razvojna disfazija...), djeca koja imaju poteškoće sa usvajanjem čitanja i pisanja te školskog gradiva, ali i zanemarena djeca, djeca iz porodica koje žive u siromaštvu ili drugim problemima. Svima njima treba pomoći defektologa, ali je ne mogu dobiti zbog nezapošljavanja istih u obrazovnom sistemu Bosne i Hercegovine.

Kristina Josić (1989), Donji Bistarac / Lukavac, Bosna i Hercegovina, magistar logopedije

“

Nekada su se roditelji žalili da im djeca moraju znati koliko u Australiji ima ovaca, ali sada mnogo njih ne zna koji je glavni grad Australije, niti njen geografski položaj. O kulturi pojedinih zemalja da ni ne govorim... I tako dalje, i tako dalje... Još deset godina do penzije...

Mira Stanišev (1965), Doboј, Bosna i Hercegovina, profesor književnosti i srpskog jezika

“

Obrazovni sistem koji nas okružuje: nemogućnost sistema ili bezidejnost pojedinca? Koliko god da se razmišljalo, educiralo, činilo, pomicalo sa mrtve tačke gledišta, širilo vidike, uvijek se od mnoštva zavrzlama, beskrajnosti problema, ne samo prostora gdje živim, već i u razgovorima a kolegama iz regiona, čini se sve da začaranosti kruga u kojem se krećemo, ne da neće nestati, već se u problematičnosti svojoj i ne smanjuju. Reklo bi se da mi i ne znamo drugačije. Dva desetljeća „nemirovanja” u obrazovanju mi dopuštaju, ako ne potpuni prostor, a ono rutinu u kojima savladavam sve prepreke, i fizičke, i emotivne, i karakterne, i finansijske, i sujetne. Nastavniku/kreativcu uvijek je bilo dvostruko lakše i četverostuko teže izboriti se za svoje ideje. Konačno, neudovoljavanje sujetama, iznaći pravi, stimulativni način da se nastavno osoblje, koje spremno ide u korak sa obrazovnim i kreativnim procesima prema boljem sistemu, ne kratkotrajno i „mrvicama iz mora nemogućnosti” nagrađuje, već zaista, u skladu sa onim što i čine za napredak, adekvatno plate za, ne trud, ideju, uspjeh, već veliki posao koji odrade, bez da ih se tjera na to ili podrazumijeva isti. Ovi pojedinci pokreću kotač i kormilo cjelokupnog obrazovnog sistema, o kojem god segmentu da se u obrazovnom sistemu radi i dešavaju ove pozitivne tendencije. Djeca, tinejdžeri i mladi znaju najbolje zahvaliti za sva ta obistinjenja pokušaja. Zbog njih još sve traje!

Vernes Manov (1976), Bugojno, Bosna i Hercegovina, nastavnica bosanskog jezika i književnosti

“

Проблем је издвајање и неравноправност наставника према ученицима. Овај проблем се може континуирано пратити, од основне до средње школе. Конкретно, један наставник, не бих га именовала, оцењивао је на овај начин: првих пола сата учимо нову лекцију, затим он поставља питања утврђивања те лекције и сви ђаци групно одговарају. Након тога, дотични наставник узимао би дневник и „својим“ ученицима, којих је било десетак, редом уписивао петице за те наведене групне одговоре. Та група ђака никада није изашла пред таблу и одговарала као остала већина разреда. Слични проблеми су се настављали, један професор у средњој, опет да га не именујем, сваки пут би давао реферат двма истих ученика који су „синови и кћери тамо неких људи на положају и у странци“. Један од тих ученика је био баш слаб ђак, док би из тог предмета увијек, и на реферату и контролном, добио искључиво петицу. То издвајање се настављало и код још појединих. Напоменула бих и ово. Док сам била у основној школи, физичко васпитање ми је предавао наставник који је, иначе, оперисао ногу и носио штаку. Не само да нам никада ништа није ни показао, већ је био врло бахат и сувор, притом је са прилично високим тоном комуницирао са појединим ученицима, наравно, истичући своје „мезимце“. Имао је могућност да иде у пензију, али пошто му је плата била већа у школи, радио је наредних десетак година. Не треба да напомињем какво смо знање стекли из овог предмета. Да не спомињем случај „свемогуће наставнице“ која је предавала сваки могући предмет. Тако је она предавала: енглески, историју, музичко, техничко и била наставник за све друго за што јој се укаже прилика, а не да није била педагог, већ једна прилично лабава и непрофесионална личност.

Angelina Vukosav (1997), Nevesinje, Bosna i Hercegovina, studentkinja Akademije likovnih umjetnosti u Trebinju, smjer: grafički dizajn, IV godina

“

Као један од проблема који се примјећује код млађих генерација јесте национално или културолошко одбацивање друге дјеце, уколико се налазе у националним мањинама. Ту врсту одбацивања дефинишем као неједнакост у изговору или у вјерским обичајима и обредима, као дијелом традиције, у односу на вршњаке који се налазе у националној већини. Прихвататијем особа друге вјере или нације, прихвататамо себе као цјелину, добијамо на разумијевању и интелекту. Дјеца са посебним потребама, говорним манама или са неким физичким недостатком треба да буду равноправна са осталом дјеци, добију исти ниво пажње и могућности за напредовање.

Aleksandar Vasiljević (1994), Trebinje, Bosna i Hercegovina, student Dramaturgije u Banjoj Luci, III godina

“

OBRAZOVANJE NIJE BESPLATNO

Obrazovanje u наšoj земљи се наводи као бесплатно, али то у практици није. Трошкови попут аутобуске карте, уџбеника и школског прибора, оброка за дете и слично плаћају родитељи, од којих многи то не могу приуštiti или имaju проблема да то дете обезбједи. Сви додатни садржаји, попут екскурзија, излета, одлазака у позориште или у кино, или било какво додатно културно уздаје ван школе, додатно се плаћају те се time дете из ранжиривих социоекономских група још више магнитизирају. Такође, поред обавезних свакодневних трошка, постоје и такозване „шкolarine”, које

učenici uplaćuju jedanput godišnje ili dva puta na početku polugodišta. Svrha ove uplate je nabavka potrošnog materijala u školama poput kreda, spužvi itd., te određeni troškovi koji bi trebali biti plaćeni sredstvima iz budžeta, kao što su troškovi za grijanje, električnu energiju itd. Činjenica da je osnovno obrazovanje obavezno, a ne postoji sistemska podrška onima koji finansijski nisu u mogućnosti poslati djecu u školu je paradoks.

Ajla Salkanović (1997), Donja Lohinja, Bosna i Hercegovina, studentica Pravnog fakulteta u Doboju, II godina

“

„Inkluzija“ je pojam koji često čujemo i koristimo u prosvjeti, uglavnom vezano uz djecu sa posebnim potrebama, odnosno djecu s poteškoćama u razvoju. Posljednjih godina ostvaren je veliki napredak na tom polju, posebno zahvaljujući stručnjacima na terenu koji ulažu ogromne napore u izravnom radu sa djecom s teškoćama u razvoju. Pri tome se postavlja pitanje što je sa inkvizijom i potrebama darovite djece. Obrazovni sustav na papiru prepoznaće darovitu djecu, ali u stvarnosti im nudi malo ili nimalo sadržaja, niti mogućnosti razvoja njihovih talenata i vještina. Darovita djeca imaju potrebu biti viđena, onakva kakva jesu, kreativna, specifična, složena. Prvi problem je identifikacija i uočavanje darovite djece, tko će vršiti procjenu i na osnovu čega. Dalje problem postaje nastavni sadržaj koji je nedovoljan za darovitu djecu, odnosno njegova prilagodba i dostupnost. Pri tome treba uključiti i proširiti sva područja darovitosti i ne samo ona koja uključuju dobro poznavanje nastavnog gradiva. Nadalje bi trebalo definirati obaveze obrazovnih ustanova, kriterije za uočavanje darovite djece, kao i programe koji im se mogu ponuditi na razini škole, općine,

županije, države. Jer kakvu motivaciju predstavlja natjecanje koje se održava samo na razini škole?

Vesna Kovačić (1987), diplomirala psihologiju na Univerzitetu u Istočnom Sarajevu i **Janja Rimac** (1988), magistrirala engleski jezik i književnost te edukaciju njemačkog jezika i književnosti na Sveučilištu u Zadru, obje iz Livna, Bosna i Hercegovina

“

Smatram da škole nemaju dovoljno priredbi i sekcija koje bi pomogle talentovanim učenicima da usavrše svoje talente. Nema dovoljno (ili uopšte) literarnih i likovnih konkursa na kojima bi djeca imala prostor da se pokažu. Priredbe su svedene na minimum (bar u prigradskim školama) jer se održavaju samo na velike školske praznike. Posjećivanje kulturnih i obrazovnih ustanova, kao što su pozorišta, kina i muzeji su od velike važnosti, ali vjerujem da bi doživljaj bio mnogo bolji kada bi sve to dolazilo u škole. Kada bi se učenici uključili u organizaciju takvog projekta, povećali bi svoje kreativne sposobnosti. Posjete arheologa bi mnogo više zainteresovale đake za istoriju nego klasično predavanja.

Goran Kremenović (2000), Banja Luka, Bosna i Hercegovina, laboratorijsko-sanitarni tehničar

“

Vrlo je važno da je jedan prosvjetni radnik tolerantan, strpljiv, pun razumijevanja, te da učenike podučava na lijep, ljudski način kako bi oni sretno napredovali. Smatram da je obrazovanje i stimuliranje učenika nešto najbitnije za našu budućnost, pa bi se za isto trebalo odvajati više sredstava. Finansijskih sredstava naša država ima dovoljno, ali su neravnomjerno raspoređena, pa bi se svima trebala skrenuti pažnja na činjenicu da bez stimuliranja i nagrađivanja djece koja su spremna napredovati, ne možemo ni očekivati veliki pomak.

Dajla Ćehajić (2004), Sanski Most, Bosna i Hercegovina, učenica Richmond Park College u Sarajevu, I razred

“

ФОКУС НА ОЦЈЕНИ, НЕ НА ЗНАЊУ

У нашим школама, како основним, тако и средњим, оцјене су много важније од знања. Да бисте уопште и кренули у средњу школу потребан вам је што бољи успјех из основне школе. У нашим средњим школама постоји широк избор занимања. Сваки ученик за себе пронађе нешто што воли, али се јако често дешава да ученици због слабијег просјека у основној школи, не могу уписати у школу коју желе. Наравно, када похађате школу за коју се нисте опредијелили својевољно, него на основу оцјена с којим долазите из основне школе, таква школа вам тешко пада. Учење ствари које вас не занимају резултује слабим разумијевањем и мањим знањем из те области, а то све се одражава на оцјене. Са слабим оцјенама из средње

школе тешко се или чак немогуће уписати факултет и тако се овај ланац наставља. По мом мишљењу, овакав систем није добар и није реалан, јер је фокус на оцјенама, а не на знању, што је апсолутно погрешно, јер оцјене нису мјерило знања. Такође, мислим да оцјене, вријеме и начин оцењивања, ученицима представљају неки вид страха и нервозе и некада нису у стању показати шта и колико знају или могу. Мислим да постоји грешка и у начину оцењивања, поготово у основној школи. Уколико би се промијенио приступ ученицима и ако би се оцењивање и предавање вршило кроз игру или неки други забавнији вид учења, могло би се стећи веће знање и постићи бољи резултати, а смањила би се напетост и нервоза на часовима.

Sandra Bojanović (2003), Derventa, Bosna i Hercegovina, učenica JU SŠC „Mihajlo Pupin”, struka mašinstvo i obrada metala, zanimanje tehničar mehatronike

“

Често се намеће питање садржаја уџбеника, количине информација које доводе до оптерећења ученика, а која не подстичу функционална знања, потребна у свакодневном животу. Садржаји као такви и не праве толику штету, али проток информација могао би се унаприједити. Много је теже, без одређених аудио-визуелних средстава, ученику „сервирати“ информацију или га заинтересовати за садржај. Познато је да су потребни све већи и јачи стимуланси како би се ученици заинтересовали за садржај. Исто тако, количина таквих садржаја у школи умањује простор за напредак у пољима њиховог интересовања. Обавезни или и изборни предмети би у том случају био добро рјешење. У наредном периоду најављују се велике промјене у образовању. Неки од приједлога, који би унаприједили и осавременили наставни процес, могли би бити занимљиви предмети као што су грађанско

васпитање, историја религије, занимљиве географије, етика, домаћинство и сл. Нашем школском систему недостаје мало, али за то мало нама треба мало више.

Tanja Vidović (1983), Banja Luka, Bosna i Hercegovina, profesor razredne nastave

“

Darovitom djecom podjednako se treba baviti koliko i učenicima sa slabijim ocjenama. Neprihvatljiva je činjenica da se za učenike sa slabijim ocjenama organizuje dopunska nastava, a da se darovita djeca sama snalaze i da se njima ne treba baviti, pri čemu iskorištavaju minimum svog potencijala. Cilj je osmisлити plan i dati podršku darovitoj djeci u sredini u kojoj se nalaze uz razvijanje svijesti kod učenika sa slabijom ocjenama i težnji da se međusobno prihvataju i poštuju uslijed različitih potencijala.

Desanka Antić (1980), Bijeljina, Bosna i Hercegovina, specijalista proizvodnog menadžmenta-oblasc farmaceutska tehnologija

“

Uvesti obavezne predmete kao što su:

1. Birokracija (Živim u BiH, imam 19 godina, a nemam pojma o funkcioniranju naših državnih institucija. Kroz prikupljanje dokumentacije za fakultet i studentski dom, deseci gospođa i pokoji gospodin na šalterima državnih službi su se izvikaali na mene jer nisam donio odgovarajući papir... A kako bih trebao znati za što koji papir služi, gdje ga dobivam i ostalo? Takvo znanje mi je bilo puno potrebnije, nego rastumačiti u detalje proces fotosinteze ili navesti sve prosvjećene absolutiste ili poznavanje povijesnog razvoja materinskog jezika.);
2. Međureligijski i multinacionalni suživot (BiH je iscijepkana u toliko dijelova koliko je mladih osoba jer je rijetko tko upoznat s kulturom, jezikom, tradicijom drugih naroda, zbog čega se javljaju mržnja i antipatija prema svima koji nisu istovjetni pojedincu); Upoznavanje s funkcioniranjem sustava politike u zemlji (koliko predsjednika, ministara, kako se i kada biraju, glasačke liste... i svi drugi povezani pojmovi koji su prosječnom srednjoškolcu nepoznanica);
3. Domaćinstvo (kuhanje, peglanje, šivanje, pranje... svi ćemo nekad trebati znati sve ovo za vođenje vlastitih domaćinstava, a zašto bismo se mučili učiti na vlastitim spaljenim košuljama i zagorenim ručcima kada bi nam to mogao netko u školi prezentirati);
4. Opća kultura (želimo li napredovati u akademskom društvu ne smijemo si priuštiti nepoznavanje glavnog grada Australije ili zemlje podrijetla kroasana i ostalog znanja općih enciklopedija);
5. Aktualiziranost (biti upoznat s trenutnom političkom situacijom u svijetu: što se to zbiva u Libanonu, zašto je Trump htio graditi zid...)

Stjepan Jozinović (2001), Žepče, Bosna i Hercegovina, student Fakulteta kemijskog inženjerstva i tehnologije u Zagrebu, I godina

SRBIJA

Analiza odgovora o obrazovanju Srbije zasnovana je na osnovu
133 mišljenja i zapažanja koja su pristigla na regionalni konkurs

Problemi obrazovnog sistema u Srbiji

- nedostatak dualnog obrazovanja,
- nerazvijena je pristupačnost specifičnim oblastima u vidu dopunskih nastava, kurseva ili vanškolskih aktivnosti (Zbog toga mnogi mlađi nikada ne dođu u priliku da se oprobaju u egzotičnim sportovima i umetnostima jer ne postoje uslovi, nastavni kadar ili oprema koji bi to podržali),
- nedovoljno dopuštanje deci da sama zaključuju, stvaraju i koriste svoju maštu,
- administracija oduzima vreme i energiju nastavnicima,
- nedostatak predmeta koji bi se bavio isključivo porodicom, tradicijom, očuvanjem i odnosima u porodici, ,
- nastavnici ne idu na kulturna dešavanja zajedno sa decom, ili vrlo retko, tako da nema zajedničkih doživljaja da obogate iskustva učenika na neposredan način i ukažu zašto su zaista bitni muzeji, biblioteke, eksperimentalni teatri ili druge institucije koje postoji u svakom većem gradu,
- novi predmeti se uvode bez ranije temeljne sveobuhvatne pripreme u smislu razrađenog programa, udžbenika, nastavnih materijala, obuke nastavnog kadra i sl.,
- manjak izbornih predmeta (gde deca mogu da se opredеле za oblasti koje ih interesuju),
- nedostatak obrazovnog materijala koji podstiče interaktivnost i dinamičnost učenja i striktno držanje tradicionalnih formi učenja (učenje informacija samo radi učenja),
- učenici nisu dovoljno uključeni u diskusije o gradivu na časovima, kao i u rešavanje manjih problema lokalnih zajednica,
- nastavni sadržaji neprimereni uzrastu i suvišni sadržaji,
- novo gradivo se nedovoljno utvrđuje, obnavlja, tako da učenici ne mogu da uvežbaju i savladaju nastavne sadržaje sa razumevanjem,
- neke škole nisu opremljene kompjuterima i imaju slab internet,
- upotreba mobilnih telefona u školi. Deca su asocijalna,

- nedostaje analitičko-sintetički pristup u obrazovnom radu, a nedovoljno je razvijena veština logičkog promišljanja i zaključivanja, koja je jako važna u procesu učenja i usvajanja znanja,
- nedostatak dramskih tekstova za decu, ,
- dostupnost praćenja online nastave u ruralnim sredimana i malim seoskim školama. Učenici u nekim selima nemaju dostupan internet niti pristup wi-fi mreži, ali nemaju ni savremene uređaje koje mogu koristiti za praćenje nastave (tablet, laptopovi, računari, pametni telefoni),
- u našim školama dominantnije je sumativno od formativnog ocenjivanja,
- sistem stručnog usavršavanja nije dovoljno efikasan kako zbog velikog broja odobrenih stručnih programa čiji se kvalitet nedovoljno prati, tako i zbog načina izbora programa u školama, ali i nedovoljnog finansijskog izdvajanja lokalnih samouprava koje su zadužene za stručno usavršavanje nastavnika,
- eksterno vrednovanje dominantnije u odnosu na samovrednovanje, iako je samovrednovanje škola obavezno već skoro dve decenije,
- nastava uopšte ne prati interesovanja današnjih generacija. Današnja deca zbog razvoja digitalizacije imaju problem fokusa i pažnje. Njihova pažnja je vrlo kratka i zahteva multimedijalne sadržaje,
- udžbenici iz fizike i hemije na različite načine definišu atom,
- previše pažnje se poklanja štampanoj dokumentaciji, koja se mora završiti (napisati), dok ste okruženi decom (predškolsko vaspitanje i obrazovanje),
- deca u maloj meri koriste prirodne materijale za igru,
- nedostatak digitalnih alata u vaspitno-obrazovnom radu,
- u planu se nalazi i mnogo odlomaka iz romanâ koji, istrgnuti iz konteksta, niti su jasni učenicima, niti su pogodni za analizu, niti nagone učenike da delo pročitaju u celini,
- na fakultetima nema dovoljno predmeta vezanih za rad sa desom s posebnim potrebama,
- da se uvede više različitih jezika i da se smanje predmeti prirodne nauke,
- da profesori počnu da vode intelektualne debate sa učenicima, da u slobodnim terminima pričaju o ozbiljnim temama,
- nema društvenog konsenzusa na nivou različitih obrazovnih sistema na

kojim vrednostima on treba da se gradi,

- nema preispitivanja obrazovne prakse u kojoj meri je ona usaglašena sa tim vrednostima. Istraživanja prakse ne postoje, ne podržavaju se, ne smatra se da su važna,
- nema razvoja kreativnosti, veština za kolaboraciju, rešavanje problema, kritičko mišljenje,
- nevoljnost i nebriga države da obezbedi asistente svoj deci sa smetnjama,
- neprihvatanje dece sa smetnjama od učitelja, nastavnika i roditelja u regularnim školama(Loše sprovedena inkluzija u obrazovanju),
- nepostojanje delimične/parcijalne inkluzije za decu sa smetnjama koja pohađaju specijalne škole,
- bespotrebna školska administracija, timovi i elektronski dnevnik,
- svodenje završnog ispita na prodaju zbirki i testova, zadaci na zaokruživanje kojima se realno ne mogu provjeriti ostvareni ishodi,
- učenici uče iz udžbenika koje priređuju različiti izdavači, u zavisnosti od izbora škole, samim tim redosled nastavnih jedinica često nije usaglašen sa npr. zadacima na takmičenjima ili sa zadacima na završnom ispitu,
- učenici dobijaju nove predmete, programi se menjaju bez smisla i reda, bez konsultacije sa zaposlenim u prosveti,
- učenici nisu zainteresovani, ne mogu da prate nastavu,
- veliki broj dece u grupama u vrtiću,
- uvođenje treceg vaspitača, kao pomoć, i veliki broj dece pravi jos veću gužvu.

Prijedlozi reforme obrazovnog sistema u Srbiji

- stimulisati posvećene radnike, ne samo materijalno nego i kroz različite seminare, nagrade i posebne uslove za požrtvovanost i inovativnost u radu,
- ukinuti ocene, bar u nižim razredima osnovne škole,
- što više lekcija proći kroz diskusiju i iznošenju argumenata za i protiv,
- držati časove u muzejima, bibliotekama, botaničkoj bašti, u prirodi...,
- praktikovati razne sportove - vožnja bicikala, stonog tenisa, plivanja, odbojke,
- uvesti programiranje od petog razreda,
- ohrabrivati individualnost i originalnost,
- bolja opremljenost škola kompjuterima, pametnim tablama, internetom,
- rekonstruisanje lekcija iz istorije u vidu niza dramskih scena ili čak cele predstave, gde bi učenici glumili likove koji igraju važne uloge iz naše istorije,
- davanje kreativnih zadataka učenicima, kao što su: pisanje pesama ili kratkih priča na temu slike nekog slikara kojeg su obrađivali na časovima likovne kulture ili na temu kulture jedne zemlje koju su izučavali iz geografije; zatim crtanje ili slikanje njihove zamisli nekih od događaja iz dramskog dela ili romana koji obrađuju na časovima književnosti; potom organizovanje časova debate na različite teme, na kojima bi učenici mogli da daju svoja zapažanja o, na primer, dramskom delu koje obrađuju ili o istoriji i kulturi naroda koji izučavaju,
- da se uvedu kratkometražni filmovi o životinjama, o očuvanju njihovih staništa, jer je sve više primera nasilja, da se u nastavu uvrsti i susret sa terapijskim psima dresiranim za rad sa decom, poseta hipodromima, i slično,
- semestralna organizacija nastave. (Geografija se uči u jednom, a biologija u drugom semestru. Matematika, maternji jezik, strani jezik bi se učili u oba semestra (polugodišta). Tako bi učenici bili posvećeniji jer bi bili uključeni u manji broj predmeta, a bili bi aktivni cele godine.),
- smanjenje broja učenika u odeljenju,
- organizovati susrete sa uspešnim umetnicima, glumcima, muzičarima, pesnicima, slikarima, piscima, sportistima i naučnicima iz različitih oblasti.

Na taj način, deca bi pred očima imala prave uzore koji su za sve njih utabali prave staze, a činjenica je da danas imamo previše pogrešnih „uzora” na koje se ugledaju naša deca,

- da se prilikom konkurisanja na radno mesto u prosveti (nezavisno od pozicije: bila to osnovna škola, srednja, visoka škola, fakultet ili nešto drugo) izvrši stručna procena (putem određenog psihološkog mernog instrumenta/ili više njih) sposobnosti da se stečeno znanje prenese na slušaoce. Naravno da ni svaki slušalac (učenik/student) nije isti, te prema tome ne možemo zahtevati potpunu efikasnost, ali predavač bi u svakom slučaju trebalo da otkloni sve moguće prepreke (koje su u domenu njegove moći) kako bi poboljšao rezultate. Istina je takođe, da nam nedostaju metode i tehnike kako se sve to postiže, pa je većina stvari u nastavnom procesu prepustena „osećaju” (senzibilitetu), iskustvu, ličnoj proceni predavača ili nečemu drugo,
- implementacija Montesori programa za mlađu decu,
- uvođenje jednočasovne obuke dece za rad na kompjuteru,
- nagrade za najbolje nastavnike i učenike,
- učenici ocenjuju nastavnike putem anketa na kraju polugodišta,
- svaku novinu temeljno pripremiti i razraditi, proceniti pozitivne i negativne aspekte, kao i opterećenost učenika pre uvođenja u nastavu,
- deci treba omogućiti da usvoje osnove više različitih sportova, a učenje plivanja kao veštine koja je životno potrebna uvesti kao obaveznu,
- nakon osnovnog obaveznog dela omogućiti deci da usvoje osnove različitih sportova, kreativnih tehnika, starih zanata, stranih jezika i elemenata kulture i sl.,
- mogućnost izbornih predmeta da bude u pravom smislu reči, a ne odabir nekog predmeta za celo odeljenje, koje možda ne odgovara individui,
- više obrazovnih ekskurzija, interaktivniji pribor (dakle da se deca ne oslanjaju samo na udžbenike) i podsticanje učenja kroz lično iskustvo,
- U Ministarstvu prosvete treba ustanoviti službu koja će imati dovoljno kapaciteta da čita i odgovara na mejlove nastavnika i roditelja o problemima u školstvu i predlozima za unapređenje obrazovanja,
- treba dati prava ovlašćenja savetu roditelja, a ne samo formalna. (Najčešće

se ljudima iz tih saveta servira da samo izglasaju neke tačke o kojima nemaju dovoljno informacija, forma bude zadovoljena, tj. tačka je naizgled prošla kroz ruke roditelja, dok je taj isti savet uskraćen da debatuje o tačkama koje sam predloži),

- zabraniti upotrebu telefona na času,
- uvesti govorne vežbe i jezičke igre, fonološke, leksičke, sintaksičke, češći obilazak biblioteka, muzeja, galerija,
- škole, barem jednom godišnje, da organizuju neka internacionalna druženja, sa drugim školama u regionu, i da se uspostavi saradnja između ovih škola, kako bi deca bila upoznata sa radom svojih vršnjaka iz susednih zemalja i njihovom kulturom,
- nužno da se uvede digitalizacija nastavnog plana i programa i u radu sa decom, na časovima,
- treba razraditi sistem usvajanja kraćih sadržaja, koji bi međusobno bili povezani u sistematicnu celinu i čije bi povezivanje i ponavljanje dovelo do trajno usvojenih sadržaja,,
- treba više raditi na razvijanju kulture izražavanja koja je instrument u svim predmetima, a prednost treba dati usmenom obliku izražavanja, jer je poslednjih godina nepravedno zapostavljen,
- uključiti čitavo bogatstvo nenastavnih sadržaja, koji inspirišu i otvaraju nove perspektive, povezujući školu sa životom - školski teatar, sajmovi eksperimentalne nauke, projekti koji uključuju muziku, filmsku umetnost, strip, digitalne sadržaje, i sl.,
- kako bi stručno usavršavanje nastavnika dalo bolje rezultate bilo bi dobro revidirati ga u smislu većeg oslanjanja na rezultate spolašnjeg vrednovanja i definisanja prioriteta stručnog usavršavanja u određenom periodu, stavljanje većeg naglaska na učenje kroz horizontalnu razmenu u školi i među školama,
- pružiti veću podršku školama u oblasti samovrednovanja, kako kroz dostupnost različitih materijala tako i kroz obavezne, besplatne nacionalne obuke,
- eksterno vrednovanje trebalo bi da bude usmerenije na podršku u unapređivanju rada škola, nego na dijagnostikovanje stanja, što mu je bila

prvobitna funkcija. Ovo je neophodno, pogotovo što školama uglavnom nedostaje sposobnost da na osnovu vrednovanja same definišu i sprovedu planove unapređenja kvaliteta rada,

- uvesti obavezno planinarenje i šetnje po prirodi bar jedne subote u mesecu,
- jedne subote u mesecu ići u šume i parkove i pričati deci o prirodi na neki zanimljiv način i skupljati usput otpatke,
- bar jednom u dva meseca otići u neki planinarski dom, može i sa roditeljima i nastavnicima, ili na neku reku i uopšte na razne načine da deca budu bliska prirodi,
- uvesti časove joge sa akcentom na disanje. Do četvrtog razreda svaki dan po 15 min, koliko je vreme dovoljno za decu i njihovu koncentraciju, a u starijim razredima uvesti jogu u časove fizičkog vaspitanja,
- predmete Istoriju i Srpski jezik predavati kroz interaktivne predstave koje oživljavaju i simuliraju realne situacije,
- uvesti više igre, kreativnog pristupa u nastavi kako bi kod dece probudili istraživački duh i sled u procesu usvajanja novih znanja,
- potrebno je, kroz radioničarski rad, deci plasirati više ekoloških sadržaja,
- favorizovati proces u kome starija deca prenose znanja mlađoj – oni se međusobno mogu bolje razumeju,
- uvesti šah kao rekreativni predmet. On bi razvio strategiju i snalažljivost u osmišljavanju,
- mlađem uzrastu bi integrativna ambijentalna nastava bila idealna. Sve što može da se realizuje praktično i u prirodi, ostavilo bi daleko dublji trag u sećanju učenika,
- odabir zanimljivih projekata bi mogao sadržaje učiniti manje suvoparnim. Povezivanje teorija sa životnim situacijama, ili primerima iz filmova, na primer, doprinosi njihовоj razumljivosti,
- radi kvalitetnijeg – stručnijeg izveštaja, bilo bi poželjno obezbediti do pola sata samo za analiziranje aktivnosti o kojima će se pisati, a da pritom taj deo dokumentovanja ulazi u radno vreme (predškolsko vaspitanje i obrazovanje),
- svaka predškolska ustanova bi trebalo da u dogовору са вaspitačima grupe obezbedi што više materijala za igru, a sve u cilju razvoja dečje mašte i

kreativnosti,

- svakog dana izdvojiti do sat vremena za igru na snegu, kiši, uz obezbeđenu odgovarajuću odeću. Deca obožavaju ovakve aktivnosti. Mnoge razvijene zemlje (Norveška, Švedska, Daska), uveliko primenjuju ovakav način rada i postižu odlične rezultate u vaspitno-obrazovnom radu,
- smanjiti broj dece u grupama, ili obezbediti dodatne prostorije, kako bi se vaspitači mogli posvetiti svakom detetu ponaosob,
- predškolska ustanova bi trebalo da obezbedi po jedan računar ili tablet za svaku vaspitnu grupu, jer tehnologija u današnje vreme dobija veliku ulogu u dečjem vaspitanju i obrazovanju,
- uvesti obavezan predmet u kojem bi deca posećivala azile za pse i mačke, rezervate prirode, prirodničke muzeje, nacionalne parkove... U okviru tog predmeta ne bi bilo klasičnog ocenjivanja niti klasičnog učenja iz knjiga,
- program za mlađe - specijalizovani kursevi likovne i opšte kulture bi na dostupan i zanimljiv način mladima omogućavali da sticanjem ovakvih znanja steknu sigurnost i svest o ličnoj kulturi,
- program za odrasle - ljubitelji umetnosti, uz posebno prilagođene specijalizovane kurseve bi proširili osnovna znanja i pojmove u oblasti likovne i opšte kulture. Uz pomoć verifikovanih predavača i tumača umetnosti razgrnuli bi velove vekova i naučili da otkriju lepote, tajne i značaj kulturne baštine starog, novog i modernog sveta sa akcentom na okruženje Bosne i Hercegovine, Srbije i Crne Gore,
- programi za decu - kroz veselo učenje i igru, najmlađi polaznici se pripremaju da od najranijih dana usvajaju svet likovne i opšte kulture, otkrivaju svoje talente i utvrđuju dobru osnovu za svoja buduća interesovanja i intelektualni razvoj,
- stimulisati vannastavna postignuća učenika (nauka, umetnost, sport) i nastavnika – javno, među vršnjacima i u široj zajednici,
- upoznati decu sa izazovima tržišta rada i priremati ih za zanimanja koja na taj način mogu lakše izabrati (razgovori s ljudima iz prakse koji bi realno, a inspirativno preneli dobre i loše strane raznih zanimanja),
- što veći fond časova prebaciti na projektnu nastavu kako bi se razvijalo

timsko i saradljivo rešavanje problemskih situacija, a promovisalo vršnjačko učenje,

- povezivanjem gradiva iz različitih predmeta afirmisati interdisciplinarno učenje i pripremati decu za sagledavanje šire slike i različitih perspektiva u rešavanju istog problema (spoj nauke i umetnosti; veština i znanja i sl.),
- što ćešeće časove održavati u prirodi kako bi se stimulisali i zdravi stilovi življenja i otkrivanje sveta oko sebe iz različitih perspektiva (ekologija, biologija, slikarstvo, fizička kultura, matematika...),
- pored čišćenja prirode, skupljanje đubreta i ostalih sličnih akcija, „uposlitи“ decu na raznim sajmovima koji imaju veze sa knjigama, obrazovanjem, sportom, zdravstvom ili nekom drugom njima interesantnom temom ili temom koja odgovara školi i onim idejama koja škola pokušava decu da nauči,
- smanjiti broj učenika u odeljenju maksimalno na 15, a povećati broj učitelja,
- napraviti drugačiji raspored u učionici, stolice i stolove postaviti ukrug ili menjati raspored sedenja s vremena na vreme,
- učenicima давати више креативних задатака и обавеза, учити се вредности и одговорности кроз игру: Да ученци сами укraшавају и чисте учионику, да сами serviraju obroke у кухинji и почисте танжире након завршеног обroka,
- више контаката са природом и животињама. Ћесте посете зоолошком врту, ботаничкој басти (нега и узгајање биљака, врсте дрвећа), посете фармама домаћих животиња, са могућношћу да деца помилују, чељдјају, нahrane животиње и да се код узгајивача сами распитају у вези са гајењем животиња, производњом млека, меса и јаја и повезаношћу села и града. На тај начин, деца ће се заинтересовати за градиво, учествоваће у нези животиња и смишљаће пitanja i odgovore, што је веома корисно и за наставу srpskog jezika. Omoguћити размену ученика између сеоских и градских средина,
- оснободити и обновити запуштене ћачке објекте на Фрушкај гори, Делиблатској пећари, Шупљој стени и слично, где би ученци могли проводити време на рекреативној настави,
- umesto tradicionalnog frontalnog pristupa gde nastavnik postavlja pitanje, a jedan učenik odgovara, nastavu osmisiliti u parovima da jedan učenik

postavlja pitanje drugom, uz kontrolu nastavnika,

- više časova kreativnog pisanja i glume u nastavi srpskog jezika,
- manje nervoze, vikanja, više aktivnosti i kreativnih igara, zaposliti decu tako da sami osmisle igre za druge. Vežbati tišinu i poštovanje drugoga,
- napraviti pauzu u inovacijama, sagledati nedostatke i pokušati ih popraviti,
- Akcenat staviti na produktivno učenje, celoživotno, a ne na puko nabranjanje činjenica,
- država, Ministarstvo da uvedu uredbu kojom bi se bolje kontrolisao rad izdavača (često nailazimo na materijalne greške u udžbenicima),
- lokalne uprave da obezbede roditeljima i deci sredstva za asistente i pratioca u skladu sa potrebama (inkluzija),
- podstići nastavnike da se usavršavaju i nova znanja aktivno primenjuju u nastavi,
- razgraničiti upotrebu tehnologije u obrazovanju na ono što je zaista neophodno, podstići učenike da internet i društvene mreže koriste za prikupljanje proverenih informacija sa ciljem intelektualnog i duhovnog razvoja,
- razmenjivati iskustva sa kolegama iz susednih zemalja i prikazivati primere dobre prakse,
- usvajati samo ono što je primenjivo u našim uslovima u odnosu na standard, kulturno-istorijske osobenosti, (ne)uspešnu digitalizaciju...
- stopirati reforme koje stvaraju privid rada Ministarstva, poboljšati poziciju prosvetnih radnika koji su često na meti i udaru kritika, vratiti dostojanstvo profesiji,
- đaci treba da misle, a ne da rade samo ono što im se nameće, takođe i nastavnici...

“

Obrazovni sistem u Srbiji pati od mnogobrojnih problema koji se mogu prevazići samo uz rešenost političke elite za korenite promene i doslednost u njihovom rešavanju. U nastavku teksta su navedeni neki od tih problema, kao i predlozi za njihovo rešavanje:

Problem 1: Zastareo sistem obrazovanja koji ne odgovara potrebama tržišta. Uraditi analizu postojećih obrazovnih profila i ažurirati je u skladu sa potrebama tržišta; povezati se sa tržištem rada i drugim društvenim sektorima; ojačati veze sa obrazovnim sistemima drugih država (preuzeti dobru praksu; povezati privredu sa istraživačkim radom na univerzitetima, podsticati kod učenika duh preduzetništva i primenu naučenog..

Problem 2: Nedostatak prakse, loš kvalitet nastavnog programa, preopširno gradivo...Raditi na razvoju radoznalosti, istraživačkog duha i kritičkog razmišljanja kod učenika i studenata; uesti predmete koji đake uče mekim veštinama (komunikaciji, samopouzdanju, donošenju odluka, rešavanju problema i sl.); stipendirati talentovane učenike za učenje na stranim univerzitetima, uz uslov da stečeno znanje prenesu i primene u Srbiji...

Problem 3: Veliki broja privatnih obrazovnih institucija koje, umesto zdrave konkurenциje državnim institucijama, predstavljaju mesto za lako dolaženje do diploma i zvanja (fokus ovih institucija je na profitu), uz problem „pranja“ ovih diploma (upisivanje državnih master studija)Uvesti češći i veći nadzor nad kvalitetom rada ovih institucija; sankcionisati primere gde se dokaže da se desila kupovina diploma ili plagiranje radova uz rešenost političke elite za korenite promene u svojim redovima; nabavka programa za lakše utvrđivanje plagijata...

Problem 4: Degradacija diploma (do posla se dolazi preko „veze“, diploma manje važna) Rešenost političke elite da na važne društvene položaje postavlja stručne

osobe sa visokim moralnim standardima; obavezno kontinuirano usavršavanje i obrazovanje zaposlenih u državnom sektoru; saradnja sa medijskim kućama i jakim kompanijama na promociji zapošljavanja dobrih studenata

Problem 5: Netransparentnost u zapošljavanju nastavnog kadra na svim nivoima obrazovanja (izloženost partijskom uticaju), a posebno na državnim fakultetima. Jasni kriterijumi za zapošljavanje, periodična kontrola rada i kompetentnosti nastavnog kadra, uz doslednost u primenjivanju odluka

Problem 6: Nezainteresovanost nastavnog kadra za unapređenje kvaliteta nastave (finansijska nemotivisanost, nedostatak svesti o značaju unapređenja rada). Ovakvo ponašanje dovodi i do nepoverenja roditelja u školstvo, jer „teret“ obrazovanja pada na njih (plaćanje privatnih časova, traži se dodatno angažovanje roditelja) Periodično proveravanje stručne sposobljenosti nastavnika (sa jasnim kriterijumima procene); stalno usavršavanje obrazovnog kadra (novi trendovi, dodatna motivacija..), povećanje plata radnicima u obrazovanju; nagrađivanje inovacija koje stižu nastavnog kadra.

Problem 7: Škole su postale nebezbedna mesta za učenike (vršnjačko nasilje, zloupotreba droga i drugi vidovi maloletničke delikvencije). Uvesti video-nadzor u svim školama; unaprediti saradnju sa MUP-om, zajedničko delovanje roditelja i nastavnika

Problem 8: Primat medija (interneta i televizije) u odnosu na školstvo (i porodicu) u obrazovanju i vaspitanju mladih. Finansiranje emisija o kulturi; veća kontrola medijskog sadržaja (ukidanje rijalitija); jačanje svesti da su za prosperitet zemlje važni obrazovani, pametni ljudi i da je istovremeno to put do ličnog „uspeha“; jačanje ugleda prosvetnih radnika kroz njihovu medijsku eksponiranost..

Katarina Krstajić (1976), Beograd, Srbija, diplomirani politikolog za međunarodne odnose, menadžer za odnose sa javnošću i komunikacije, trenutno izvršni direktor u firmi za proizvodnju hrane za kućne ljubimce

“

Diskriminacija i nedovoljna integracija u društvo su jedan od glavnih problema sa kojima se susreću pripadnici nacionalnih manjina u okviru obrazovnog sistema u Republici Srbiji. Zbog postojećih socijalnih stereotipa i predrasuda vezanih za pripadnike manjinskih grupa, učenici koji pripadaju nevećinskim populacijama u školskom okruženju mogu trpeti različite oblike vršnjačkog zlostavljanja, počev od izbegavanja i podsmeha pa sve do verbalnog zlostavljanja i fizičkog nasilja. U izvesnim slučajevima, vršnjačko zlostavljanje i diskriminacija mogu osujetiti dalje školovanje i ozbiljno ugroziti kvalitet života kako učenika koji trpi zlostavljanje tako i njegovog neposrednog okruženja (porodice i prijatelja). U cilju prevazilaženja predrasuda i stereotipa i suzbijanja vršnjačkog zlostavljanja, bilo bi poželjno organizovati što veći broj radionica i kreativnih aktivnosti kojima bi se pripadnici manjinskih populacija podstakli da ostatku odeljenja predstave svoju kulturu, običaje i stil života. Na taj način, pripadnici manjinskih zajednica bi dali svoj doprinos razumevanju kulturnih različitosti uz istovremeno osnaživanje manjinske zajednice kojoj pripadaju, obogaćivanju kulturnog dijapazona lokalne zajednice i ostvarivanju prava na glas u ime svih predstavnika nevećinske kulture.

Andrijana Krsmanović (1986), Novi Sad, Srbija, profesor engleskog jezika

“

Umesto da se časovi na kojima se uči o prirodi i prirodnim fenomenima održavaju napolju, oni se sprovode u učionicama ili kabinetima. Npr. lekcija iz biologije je o šumskim ekosistemima našeg područja, ili o drveću koje kod nas raste. Ovakva lekcija se predaje u učionicama, umesto u parku ili u šumi. Postoji niz

primera gde deca znaju nazive drveća, ali kada to drvo vide uživo, ne umeju da prepoznaju o kojoj se vrsti radi. Deca najbolje uče kroz praktičan rad, a fizička aktivnost i čistiji vazduh doprinose i boljem pamćenju, smanjenju stresa, boljoj koncentraciji i za decu imaju mnogo benefita. Pored praktične nastave, smatram da bi „bašte u učionicama“ mogle da doprinesu boljem pamćenju o biljkama i njihovim životnim procesima.

Jovana Kolerović (2005), Ranovac/Petrovac na Mlavi, Srbija, učenica Dvanaeste beogradske gimnazije, I razred

“

Škole bi trebalo da budu opremljenije, da u učionicama Informatike i računarstva i Tehnike i tehnologije postoje računari, a ne samo u nekim od njih. Da svaka učionica ima pametne table, a ne samo jedna.

Da imamo empatije za druge, da se okonča vršnjačko nasilje, da izumre.

Da svi budemo bolji. Da kazna za nešto loše u školi i ne postoji, već da učenik ide na društveno koristan rad (pomaže tetkicama (čistačicama), domaru/ici, kuvaru/ici...)

Da škola bude mesto gde će učenici voleti da dođu, a ne zato što ih roditelji teraju. Da u školi postoji obrnuti dan, kada bi se svi zaposleni vratili u decu, a deca bila nastavnici, učitelji, pedagozi, direktor/ice, čistač/ice, domar/ice, kuvar/ice, ...).

Luka Radović (2006), Putinci / Ruma, Srbija, učenik JU OŠ „Dositej Obradović“ u Putincima, VIII razred

“

Manje papira i manja odeljenja uz ozbiljnu kontrolu kvaliteta rada i to ne onu inspekcijsku, već stručnih savetnika. Uz to bi trebalo podsticati i motivaciju samih nastavnika, a to se, ipak, jednim delom radi i adekvatnim platama. I razgovor, mnogo razgovora sa decom, uz nastavni program i van njega.

Violeta Ivković (1957), Beograd, Srbija, spisateljica

“

Kao dugogodišnji haiku pesnik, predlažem da se u svim osnovnim i srednjim školama u okviru predmeta Jezik i književnost pored postojećeg gradiva, uvede i učenje o haiku poeziji. Ova poezija povoljno utiče na buđenje empatije kod dece, a zbog kratkog stiha (17 slogova najčešće) deca imaju koncentraciju da je saslušaju i brzo zapamte. Lekcije o ovoj staroj japanskoj poeziji, čija je tema priroda u svim oblicima, (a sa kojom nas je još 1928. upoznao Miloš Crnjanski), valjalo bi predavati na otvorenom, kad god to vreme dozvoli. U prirodi bi deca, recitujući o trešnjama, travama, pticama ili Mesecu, istovremeno i svoju dušu i svoje telo, ispunila zdravljem i lepotom. Uz to bi na samom izvoru otkrivala svet oko sebe i puno naučila, a to i jeste svrha obrazovanja. Ne sumnjam da bi sva deca u takvim, humanijim uslovima bila mnogo društvenija, aktivnija i srećnija, a poneko dete bi možda poželetelo da i samo napiše koji haiku. I tako, stih po stih, vremenom bi neko od njih toliko napredovao da bi (što da ne) postao i novi Bašo, Isa, Šiki... ili nova Desanka Maksimović, Ljiljana Petrović ili Rajna Begović.

Tatjana Stefanović (1960), Beograd, Srbija, dipl. pravnik

“

Не желим електронски дневник. Како да деци пренесем љубав према књизи, према папиру, написаној речи, када морам сама да буљим у направу и оцењујем децу!? Како да их научим да користе оловке и записују своје мисли на листу папира, приликом читања неког књижевног дела, кад ја морам да их оцењујем смајлићима!? Желим да се у моду врате старе ствари, старе вредности. Нема потребе да се толико осавремењујемо. Осавременити се не значи нужно бити паметан.

Ivona Savić (1998), Leskovac, Srbija, Filozofski fakultet u Nišu, Srpski jezik i književnost, III godina

“

Требало би осмислiti разне облике културних, стваралачких, уметничких и слободних активности школе као институције. Школа треба да постане културни и уметнички центар са радионицама, атељеима, медија-центрима.

Ђорђе Чукаловић (1954), Београд, Србија, машински инжењер у пензији

“

Znanje može doneti dobre ocene, ali dobre ocene ne garantuju znanje.

Miloš Petković (1986), Niš, Srbija, pisac

“

Osnovna slabost sistema je strah, koji se javlja u raznovrsnim oblicima. Strah od humora i igre – jer škola mora biti malograđanski ozbiljna do rigidnosti; strah od slobode i mašte – jer škola treba da nas nauči pravilima i pripremi za „stvaran“ život; strah od drugačijeg – jer traži dodatno angažovanje sa neizvesnim rezultatom; strah od kritičkog promišljanja – jer je udobnije slediti tuđe staze i jer se autentično mišljenje javlja na osnovi znanja, a uz sve to podrazumeva mogućnost greške. Taj se strah, logično, prevazilazi hrabrošću. Osvešćivanjem da (npr. gramatičke) definicije nisu neozbiljne ako do njih dođete kroz šaljive primere, kao i da se autoritet škole ne gradi na rigidnosti nego na dobromamernoj preciznosti. Da se bolje pamti kad se do znanja dođe kroz delanje i igrolike zadatke u kojima deca uživaju. Da se stvarnost dublje promišlja i granice pomeraju onda kad se prisutnije tumači i ona „neracionalna“, avantgardna književnost, puna nonsensa, raznolikih ritmova i nadrealističkih slika.

Strah se prevazilazi, konačno, osvešćivanjem da su gradivo, metode i sredstva tek površinski aspekt školovanja. U srži je pitanje: učimo li decu da se plaše života u sebi i oko sebe ili ih učimo da se sa životom suoče u njegovoj širini i neizvesnosti svakog trenutka koji im predstoji. Da u prazninama našeg znanja i u punoći naših grešaka nema ničeg stidnog – dok god pokušavamo da se sretнемo sa drugim, dok otvaramo teška, škakljiva i aktuelna pitanja na koja

nemamo unapred ispisani odgovor, dok drugog slušamo sa uvažavanjem i radošću što od njega možemo nešto da naučimo.

Vladimir Vukomanović Rastegorac (1986), Beograd, Srbija, profesor srpskog jezika i književnosti / pesnik

“

План и програм који би био заснован на пројектној настави, на већој међупредметној корелацији, који би самим наставницима дозвољавао већу креативну слободу и што је најважније – повезивање са природом и животом уопште, са што мање теоријског предавања и што више истраживачких задатака, где су наставници само даваоци инструкција и саветодавци, таква школа може да развије дете у самосвесно, радознalo и продуктивно биће спремно на целожivotно учење и развој.

Tatjana Đurić (1968), Kruševac, Srbija, profesorka razredne nastave

“

Jedna od идеја које имам тičе се увођење у основне школе предмета на чijim bi se часовима обрађivale теме, nastavni sadržaji, vezani за emocije. Konkretno, predavač bi на уčенике prenosiо znanja iz oblasti psihologije које се tiču vrsta emocija, njihovog razlikovanja, njihovim ulogama, načinima nastanka, motivaciji, значају adekvatnog ispoljavanja. Такође, predavač bi у opisu posla, требало да

kod učenika podstiče i razvija jednu veoma bitnu stvar, a to je EMPATIJA. Svedoci smo povećanog nasilja u školama. Učenici ne znaju da identifikuju i preciznije opišu svoje emocije, a kamoli da odrede racionalan i adekvatan način kako sa njima da se nose. Neki ih prikrivaju, što neminovno dovodi do akumulacije čije posledice definitivno nisu korisne ni po pojedinaca, ni po društvo. U ovoj oblasti bi bili angažovana stručna lica, najviše psiholozi, koji bi trebalo da prilagode neki od udžbenika koji se koriste na visokoškolskom nivou obrazovanja nivou osnovnog obrazovanja.

Anastasija Milinković (1999), Priboj, Srbija, studentkinja psihologije u Beogradu, III godina

“

Nastavnik kod učenika mora razvijati poverenje u svoje kompetencije. Nastavnik mora učenicima upućivati prijateljstvo, hrabrost i konstruktivne kritike i štititi ih od destruktivne kritike. Mišljenje je suština obrazovanje učenika. Otuda moramo razvijati nezavisnost, odlučnost, kreativnost, autonomno mišljenje kao i sposobnost odlučivanja. Intelektualna radoznalost-kreativnost kod učenika izaziva večitu radoznalost, kao i potrebu pronalaženja kao intelektualno stvaralačku sklonost. Empatija kod učenika podstiče i razvija brigu o drugima.

Sretko Divljan (1946), Jagodina, Srbija, profesor u penziji

“

U našim školama se ne uči kako preživeti, kako zarađivati, šta raditi po izlasku iz iste. Ima previše nepotrebnih predmeta, previše teorija, premalo prakse. Nije svako dete za svaki predmet. Zato je potrebno pratiti dete, njegove talente, aspiracije, veštine i prema tome ga usmeravati. Jezici i niža matematika bi trebalo da budu obavezni predmeti, a pored njih izborni. Treba uvesti predmet kako voditi domaćinstvo, kako preživeti u prirodi, kako komunicirati sa strancima, kako graditi karijeru, kako napraviti ručak, kako napisati pesmu, kako sagraditi kuću, kako trgovati, kako reagovati, kako postati pametniji, kako zaraditi novac. Ali, sve ovo učiti praktično, jer se tako najbolje može naučiti.

Lina Milićević (1990), Vrnjačka Banja, Srbija, ekonomistkinja

“

Kako bi škola bila efikasnija osnovna promena koju treba uvesti u osnovnoškolsko obrazovanje su jedinstveni udžbenici za celu zemlju, a pravo piređivanja udžbenika treba vratiti Zavodu za udžbenike i nastavna sredstva. Sve gradivo tom prilikom treba da bude revidirano, redukovano i da se pažljivo radi na načinu na koji je prezentovano u udžbenicima jer su isti trenutno pisani nedovoljno razumljivo, često bez logičkog sleda koji bi olakšao učenje, bez povezivanja činjenica i sa nesvrshodnim skakanjem s jednog na drugi kraj teme. Kako bi škola bila efikasnija važno je da nastavni kadar bude oslobođen birokratskog balasta koji ga onemogućava da kvalitetno pripremi i sproveđe rad sa decom - pisanje raznih priprema, izveštaja, opisivanja izvedenih aktivnosti i čitavog papirološkog labyrintha, koji je od nastavnog kadra napravio administrativne

službenike. Škola je i vaspitna ustanova i nastavnicima/učiteljima se mora obezbediti vreme koje će posvetiti i svojoj ulozi vaspitača, a ne samo predavača. Na ovaj način, oni ga nemaju i samo retki se posvećuju razvijanju zajedništva između učenika, prepoznavanju njihovih pojedinačnih talenata, ohrabrvanju da prevazilaze svoje nedostatke i da iskazuju podršku jedni drugima.

Vojko Lučić (1972), Kragujevac, Srbija, magistar nauka o dramskim umetnostima

“

Зашто не може да се настава изводи са мање ћака када је све више наставника без посла, а школе полуупразне, простране...?

Зашто на часу дете мора да седи и ћути 45 мин?

Зашто не сме да се окрене?

Dajana Petrović (1981), Valjevo, Srbija, nastavnik verske nastave

“

Problem je što većina prosvetnih radnika prema svoj deci postupa isto, odnosno odnosi se prema njima kao prema kolektivnom entitetu, zadaje im iste zadatke i nikom od njih ne posvećuju dovoljno pažnje, niti podstiče njihov individualni razvoj.

Mogle bi priredbe konačno da evoluiraju, da budu interaktivnije, nešto poput forum teatra.

Aleksandar Teokarević (1989), Beograd, Srbija, dramaturg

“

Sećam se kada sam bila mala i uzaludno pokušavala napamet da naučim lekciju iz Prirode i društva. Tata je pokušao da me presliša, ali ja sam umela samo da izdeklamujem nepovezane rečenice iz lekcije, naučene gotovo napamet. Onda mi je otac objasnio nešto što je trebalo da bude objašnjeno svoj deci, ako ne još u predškolskom, a ono bar čim su zakoračili u školu: objasnio mi je kako se pravilno uči gradivo. „Vidiš, izdvojiš najvažnije reči iz lekcije, koje su ujedno i tema ove lekcije. Njih zaokružiš i zapamtiš. Onda širiš sliku - u vezi sa tim rečima, tj. pojmovima dodaješ ostali tekst iz lekcije, tako proširujući svoje znanje o pojmovima, od najvažnijeg, pa sve do manje važnog. Najbitnije je da naučiš sama da kažeš o čemu se radi u lekciji, a ne da samo prepoznaćeš gradivo i znaš da odgovoriš na konkretna pitanja“. Nažalost, tako je bilo nekad.

Milica Milović (1994), Podgorica, Crna Gora, muzička umjetnica

“

Igra! Sloboda! Više prostora za različitosti u svakom detetu, više kreativnosti. Ako voli da vozi bicikl, neka to nauči da radi najbolje na svetu. Ako želi da poleti, poleteće. Za čarobnjake i vile u našem svetu uvek je bilo mesta. Više dodira sa prirodom, više Sunca i vazduha. Za njih još uvek ima nade. Oni se bar još igraju, iako ne znaju da je to što otkriju u igri najveća istina do koje će ikada doći u životu. Možda bolje što ne znaju. Umeće voljenja, to je ono što nam je potrebno od obrazovanja. Da budemo bogatiji za ono što zavolimo – tako lakše naučimo, zauvek zapamtimo, usvojimo. Mržnja nas osiromašuje, makar to bila mržnja prema matematici ili fizici ili maternjem jeziku. Deca razumeju, mi ne – to je glavni problem u obrazovanju.

Danijela Nikolić (1989), Arilje, Srbija, lektor

“

Образовни програми никада нису били усклађени међу предметима, тако да прича о пројектној настави, међу предметним компетенцијама и слично почиње да личи на позориште у коме професори, мањеи и више спретно, играју представу која ретко има репризу. Било би неопходно да тим стручњака из различитих области седне за исти сто и направи такву комбинаторику која ће омогућити да праћење једног предмета буде олакшано знањима стеченим у другом и да се све то доживи као део исте приче, а не да ученици разликују атом из физике од атома из хемије. Промене у образовној политици праћене су углавном лоше урађеним семинарима који би за озбиљан посао требало да немотивисане људе

припреме за два дана. Зашто не би неки тим, по одабиру Завода за унапређивање образовања и васпитања, опробани практичари, а не неко ко није никад био у учоници, направили такав покушај. Дуално образовање нема смисла уводити у земљи у којој привреда не функционише, а што се осталих образовних профиле тиче, у условима наше организације и услова рада ученици углавном само сметају и ништа не уче.

Tijana Sovilj (1962), Beograd, Srbija, psiholog

“

Kao aktivistkinja u nevladinom sektoru i trener nenasilne komunikacije za decu bila sam u prilici da sarađujem sa vaspitno obrazovnim institucijama, vaspitačima, učiteljima, roditeljima i decom. Prvo i osnovno na šta se roditelji žale, a rekla bih i vaspitno-obrazovni kadar jeste obim programa koji u veoma kratkom roku deca moraju da savladaju. Učitelji, nastavnici ne mogu da sa decom u dovoljnoj meri utvrde gradivo, uvežbaju sve lekcije i onda dolazimo do paradoksa da zapravo deca uče kod kuće sa roditeljima ili na privatnim časovima i to u onim porodicama čiji je socijalni status i nivo obrazovanja roditelja takav da je to moguće. A šta sa decom u poradicama gde roditelji nisu u poziciji da uče decu sve ono što bi škola trebalo da zapravo uradi i recimo nemaju finansijskih sredstava da plaćaju individualne, privatne časove?

Marija Belić-Bibin (1977), Novi Sad, Srbija, novinar

“

I u predškolskom, i u školskom i univerzitetskom obrazovanju, i dalje je najviše zastupljen frontalni rad, gde glavnu reč vodi vaspitač, učitelj, nastavnik ili profesor, koji svojim monologom ne dozvoljava misaonu aktivizaciju kod dece. Oni to samo treba da memorišu i usvoje, bez osvrta da li su to zaista razumeli, da li imaju želju da iskažu svoje mišljenje, kroz koje se, naravno, razvija put za razvoj kritičkog mišljenja. Zašto decu, prvenstveno ne bismo naučili kako se uči, uvođenjem nastavnog predmeta Učenje učenja od prvog razreda osnovne škole? Jer, svugde piše: nauči, a nigde ne i kako!

Jasna Grizer (1978), Novi Sad, Srbija, diplomirani pedagog

“

Od samog rođenja na Balkanu deca su tretirana sa manjkom podsticanja individualnosti, kao lica u gomili, bez mnogo prostora za lični, posebni razvoj. U vrtićima još postoje razvojne grupe, smeštene u nekom zapećku. Talenti su zanemareni i neprepoznati i u klasičnim grupama dece. Grupe su prevelike, vaspitači često premoreni, premalo plaćeni i nedovoljno motivisani u svakom smislu. Umetnost je nešto što se koristi kao nastavno sredstvo, a ne kao način za individualno iskazivanje, međusobno približavanje i podsticanje komunikacije. Osnovno obrazovanje je nastavak puta započetog u vrtiću. U postsocijalističkoj stvarnosti mi smo i dalje socijalistički atavizmi. Kolektiv na prvom mestu, nema smeha, jedan kolektivni smeh ili jedan kolektivni plač, osuda slobodnog mišljenja, osuda potrebe da dete nešto pita, osuda iskazivanja ličnog, unutrašnjeg – bilo da je problem, bilo da je bunt, bilo da je potreba za pažnjom.

„Sedi, čuti i slušaj i evo ti spisak šta sve ne smeš da radiš.“ Kreativnost se iskazuje kod kuće, ako i tu (kreativnost u školi je okovana malograđanštinom, glupim očekivanjima i formalnošću postsocijalističkog načina razmišljanja). Srednje i visoko obrazovanje jednostavno ne nude dovoljno. Tek se na poslediplomskim studijama uči ono što bi trebalo na diplomskim, tek se na fakultetu profiliše onako kako bi trebalo u srednjoj školi. Deca nisu dovoljno rano usmerena na pravu stranu – baš zbog nedostatka negovanja individualnosti u porodilištu, vrtiću i osnovnoj školi. Na kraju se sve svodi na jedan, meni najjači utisak – ne možemo da se oslobođimo socijalističkih navika – ne možemo da dozvolimo ljudima pravo na posebnost, ne dozvoljavamo individualizam u dovoljnoj meri, suviše smo provincijalni, suviše malograđanski, politizovani, zastrašeni godinama represije i na kraju taj put od porodilišta, preko vrtića, preko škola dovodi do užasa partokratije u kojoj svi živimo – što bi rekao Peter Handke (o nama): „našu večitu noć“. Dakle, treba negovati individualizam, poštovati posebnosti, razvijati talente, akcentovati umetnost i kulturu u obrazovnom sistemu kako bi umetnički i kulturni modeli komunikacije postali opšti i usvojeni modeli komunikacije.

Milica Konstantinović Stanojević (1982), Sremska Mitrovica, Srbija, dramaturg, doktor u oblasti teorije umetnosti i medija

“

Mogla bih dosta toga napisati o mogućim promenama i trenutnom stanju u obrazovanju, jer 27 godina radim kao učiteljica i prošla sam kroz nekoliko neuspešnih reformi, koje nisu promenile svet, ali ni olakšale učenicima školovanje, kao ni prosvetnim radnicima posao. Svakom novom promenom u obrazovanju koju uvedu, dodatno nas opterete administrativnim poslovima. Da sam pre 33 godine znala da će ovoliko papira morati ispisivati svakog dana,

a za koje znam da niko neće pročitati te da će najmanje imati vremena da se posvetim radu sa decom i da kod njih istražujem i negujem njihove talente i bogatim informacijama njihovu znatiželju.

Dijana Stevanović (Dijana Uherek Stevanović) (1968), Subotica, Srbija, profesor razredne nastave

“

Приметила сам да деца врло често пате од тзв. страха од белог папира и често оклевaju да почну да раде. Наставници би требало да имају слободу да сами бирају формат папира, у зависности од задате теме или према индивидуалним потребама сваког ученика. Чим повуку прву линију, одмах је бришу. Нисмо ни свесни у којој мери смо сви конзументи врхунског дизајна кроз различиту амбалажу производа које свакодневно користимо. Производи дизајнирани посебно за децу привлаче њихову пажњу јаким линијама и јарким бојама. Кад почну да цртају, они очекују да на свом папиру виде исте такве линије и боје и, када повуку прву линију која је, наравно, несигурна и неспретна, одмах одустају и бришу је. Навикнути на погрешно држање оловке, погрешно цртају. Оловку држе ниско, скоро до самог врха, најчешће погрешно постављају прсте у сасвим неприродан положај и подлактицу ослањају на површину папира, чиме смањују покретљивост рuke. Тако могу да вуку само кратке, кругле линије. Нажалост, ово је манир којег се врло тешко ослобађају. Не умеју да „размишљају на папиру“. Када треба да почну да цртају, они дуго гледају у празан папир и почињу да раде тек када осмисле у глави оно што им је задато. Простор увек пакују у један најосновнији план. Не користе и не умеју да користе маказе што је, по мени, врло важно за развој фине моторике. Леворука деца имају додатних потешкоћа у овом случају. Немају стрпљења и очекују резултате већ на

првом кораку. Тешко прихватају чињеницу да им је за неки рад потребно и више дана да би га завршили. Врло често не завршавају своје радове. Основне појмове увек цртају шематски. Срце, облак, цвет, аутомобил, очи, уста... све су ово већ као мали научили да цртају на један исти начин који упорно понављају без размишљања. Као највећи проблем истичем недостатак маште, креативног размишљања и храбости да се опробају у новим техникама. „Слободна тема“ је нешто према чему осећају отпор. Чак и у оквиру задатих и дефинисаних тема чекају јасно дефинисане смернице и оквире па су им радови најчешће униформисани у изразу. Ако им покажем пример следе га дословце, а кад избегнем да им дам било каква упутства, они се угледају једни на друге.

Olivera Sindelić (1973), Šabac, Srbija, vaspitač

“

Међу главним циљевима које бих поставио пред систем образовања било би упознавање и освешћивање младих нараштаја о вештачкој природи нових медија, учење о њиховој савесној и одговорној употреби и стварање преко потребне, критичке дистанце између онога што се појављује као тзв. хоризонт наше свакодневице и онога што суштински треба одредити као живот и стварност. Садржаји, процеси и модули којима би се осмишљавало подучавање у овом смеру, пре свега, би требало да буду у потпуности лишени било какавог облика техничке и технолошке подршке, а све за рачун непосредног контакта у пуној међуљудској интеракцији. Као у Форумтеатру Аугуста Баала, учесници би у различитим театрарским формама и праксама промишљали проблемске теме везане за нове медије и технологије – начини функционисања, употреба и злоупотреба, савесно и одговорно коришћење, насиље и отпор насиљу – и тако деконструисали

и демистификовали њихов рад у стварању површних слика, наратива и илузија. Тиме би се вештачка природа ових алатки које су поробиле нашу стварност (и колонизовале нашу подсвест!) вратила у окриље наше људске димензије и на тај начин остварила опозиција притиску на наше време и наше разумевање живота у чијем савесном обликовању, расту и развоју треба да будемо судионици.

Miodrag Danilović (1981), Gornji Milanovac, Srbija, profesor istorije umetnosti

“

Pokrenuti dijaloge!

1. Kakvo obrazovanje hoćemo?
2. Kako da obrazovne ustanove postanu mesta refleksivne prakse?
3. Kakva je naša slika o deci/učenicima? Kako deca/učenici uče? Projektni pristup učenju.
4. Šta su mala istraživanja vaspitačke/nastavničke/profesorske prakse? Kako se pokreću, čemu služe? Kako se podržavaju?
5. Pokretanje zajedničkih istraživanja obrazovnih ustanova na svim nivoima o problemima/pitanjima koja su važna i smislena za njihovu praksu
6. Preispitivanje kulture i strukture obrazovnih ustanova – da li su one u skladu sa vrednostima i teorijom?
7. Koji su obrazovni ciljevi којима težimo? Kratkoročni ili dugoročni?
8. Šta znači celovito sagledavanje vaspitanja i obrazovanja u obrazovnim ustanovama?

Violeta Vrcelj Odri (1972), Subotica, Srbija, pedagog

“

Данас, у 21. веку имамо низ едукација, а заборависмо на образовање. Што нас више едукују, све смо мање образовани. Заборависмо на дивну старословенску реч – образ. Образујем своје ђаке да личе на – писменост, начитаност, културу, бонтон, васпитаност...јер у извору ова реч значи – лик. Па је то и личност, личити, лик књижевни. Чини ми се да данас немамо сасвим јасну мисао о томе куда смо кренули. Дигитализовасмо се? Описменисмо ли се? Образовасмо ли се? Чини ми се све некако недоречено, кусо, да простите. Са ученицима бих да учим, креирај, истражујем. Али ми се некако не да, све ми измиче из руку. Уводе нам ускоро предмет који се зове – Емпатија. Долазе неки странци да нас уче шта је критичко мишљење, вршњачка едукација... Све смо то знали, па доживесмо некакво колективно заборављање. Наша деца, наши ђаци су паметни, завршавају наше школе и сви их оберучке прихватају као стручњаке. Кембриџ само нашим математичарима даје по неколико стипендија годишње, што није никада никоме пошло за руком. Наши хемичари, млади биологи, физичари... све медаља до медаље. Победише они у дебатовању на енглеском и оне којима је енглески матерњи. Шта зна дете. У том нескладу између резултата које постиже наш образовни систем и силних настојања да више не будемо свој на своме ја, ето, видим ово наше битисање.

Milanka Stankić (1964), Subotica, Srbija, profesor srpskog jezika

“

Veliki problem je inkluzija koja nije dobro sprovedena u škole i takođe je veliki problem što država nije obezbedila dovoljan broj asistenata za decu ometenu u razvoju. Problem je veliki i kompleksan. Po zakonu bi svako dete trebalo da ima omogućenog asistenta, ali u praksi su liste čekanja duge i mi smo bili primorani da upišemo dete u specijalnu školu jer nemamo pare da plaćamo asistenta. Definitivno je dužnost države da svoj deci obezbedi asitente, ali i pored toga ne postoji dovoljna volja učitelja u školama da na pravi način uključe decu. Svi peru ruke, čuvenom izrekom „mi nismo obučeni za to“! Pa nismo ni mi roditelji obučeni da odgajamo decu sa smetnjama, ali učimo svaki dan. To je veliki problem i svakako bi trebalo da postoji dodatna edukacija učitelja i nastavnika u regularnim školama i mnogo tribina i razgovora, kako i zašto je takvu decu važno uključiti u obrazovni sistem. Nažalost živimo u vreme kada je dece sa smetnjama sve više. Moje dete ide u školu OŠ „Radivoj Popović“ i ima svašta što u regularnoj školi ne bi imala. Učiteljica je divna, odeljenje je malo, stručni saradnici za individualnu nastavu su odlični i posvećeni. Divan predmet koji moja čerka ima u školi je Fonetska ritmika, gde se kroz igru i pesmu izvode pokreti. Zar ne bi bilo divno da takav predmet imaju i deca u ostalim školama i da to bude trenutak socijalizacije. Ili, na primer, hor i pevanje. Naravno, ne umeju sva deca da govore niti da pevaju, tako da shvatam kompleksnost sistema koji bi bilo neophodno izgraditi da bi se obezbedila parcijalna inkluzija. Ali svakako treba raditi na tome. I to hitno. Jer je dece sa smetnjama, a naročito sa autizmom, sve više.

Ivana Koraksić (1979), Beograd, Srbija, pozorišna rediteljka

“

У наредбодавном, аутократском и надасве исполитизованом систему власпитања и образовања, врло је тешко издвојити конкретан проблем, а тек предлог његовог решења. На руководећим местима образовних институција налазе се послушници који образовни систем посматрају кроз призму статистике, просека, прекобројних норматива. На тај начин се истичу као успешни, продуктивни и на крају исплативи, што им омогућава задржавање радних места. Добрбит сваког појединачног детета се помиње у сваком извештају о раду власпитача, као флоскула која је сама себи довољна, док се стварном добробити за дете и породицу нико неће суштински бавити. Рад власпитача је сведен на чување деце, јер је безбедност детета најбитнија, као и на шетање деце по граду јер је боравак на ваздуху врло препоручљив. Креативност, квалитет односа, стваралаштво су категорије које полако изумиру, док се власпитачи образују до мастер статуса, јер им то обезбеђује већи лични доходак. Струка постоји, али се не пита, и о важним питањима не доноси одлуке. Институције постоје, али у њима се не добијају одговори. Упркос свему, постоје и они који, без обзира на околности, раде пуним срцем и одолевају притисцима, јер им је то животни позив о ком су сањали као деца.

Sanja Milić (1973), Beograd, Srbija, vaspitač

“

Profesori ocenjuju naš rad oduvek. Smatram da bi bilo u redu da i mi učenici možemo da zaista ocenjujemo i njihov rad i da se te ocene uvaže, kako bi se sami profesori u budućnosti poboljšali. Potrebno je uvesti više vannastavnih aktivnosti koje su zanimljive i koje nas stimulišu.

Danilo Karapandža (2002), Smederevo, Srbija, učenik Gimnazije Smederevo, IV razred

“

Potrebno je unaprediti našu ekološku svest od najranijih školskih dana. Uvela bih predmet Ekologija kao obavezan i u osnovnoj i u srednjoj školi. Ekološke akcije bi bile redovna školska aktivnost, kao i periodično čišćenje i sređivanje škole i okoline od strane đaka.

Dunja Velebit (2007), Smederevo, Srbija, učenica JU OŠ „Dimitrije Davidović”, VII razred

“

Bilo bi lepo da učimo kroz glumu. Mislim da bi bilo mnogo lakše i razumljivije kada bismo tako radili i u onim predmetima koji su nam inače teški.

Ignjat Malenović (2009), Smederevo, Srbija, učenik JU OŠ „Dr Jovan Cvijić”, V razred

“

Bilo bi lepo da smo tokom osnovnog i srednjeg školovanja imale više prilika da same biramo predmete, sa mnogo više praktičnog rada i u skladu sa našim aspiracijama.

Isidora Đorđević i Ana Ivanković (2001), Smederevo, Srbija, učenice Gimnazije Smederevo, IV razred

“

Udžbenici bi trebalo da budu besplatni za sve ili ako nije moguće, da mogu da se prenose sa generacije na generaciju.

Milena Petrović (2007), Smederevo, Srbija, učenica JU OŠ „Dr Jovan Cvijić”, VII razred

“

Većina učenika nema nikakvu svest o tome zašto je neko odlučio da oni uče baš to, a ne nešto drugo. Nemaju sliku o primeni znanja u praksi, zašto je neko uopšte izučavao ranije to što oni sad uče. I to jedan od problema, što cilj nije razumevanje gradiva i sticanje znanja, nego ispunjavanje, gotovo administrativnih uslova, za upis narednog nivoa školovanja. Tako se propušta prilika da se deca obrazuju. Vodite decu češće u pozorišta, vodite ih u galerije, vodite ih na koncerте, vodite ih u obilazak svojih gradova i pričajte im o važnim ljudima i mestima. Znanje koje postaje viša svest stiče se tako. Mislim da to nedostaje, nedostaje kultura obrazovanja, kao jedne od komponenata stvaranja čoveka. Sve ostalo se može kupiti.

Isidora Vuković (1994), Beograd, Srbija, diplomirani pravnik

“

PRIMENJENO POZORIŠTE | Primenjeno pozorište je metoda koja čas pretvara u direktnu interakciju i nastavnika i učenika. Dramskim konvencijama nastavnik uspešno implementira nastavni program u učenikovu aktivnost. Deca kroz razne uloge i imaginaciju mogu da osveste ono što im nastavnik predstavlja. Već su na času u prilici da iskuse predmet koji bi im frontalnom nastavom bio samo izrečen, delimično usvojen, a veoma malo korišćen. Sa druge strane, uvođenjem drame u učionicu pruža se mogućnost i nastavnicima i učenicima da istraže svoju socijalnu ulogu, moralne stavove, prethodna znanja o datom predmetu istraživanja. Na ovaj način učenici ne odgovaraju na direktna pitanja nastavnika koja su predmet obrade gradiva, nego ulaze u njegovu suštinu. Kroz imaginaciju doživljavaju ono što bi frontalnom metodom nastave bilo onemogućeno jer bi učenici čuli samo mišljenje nastavnika. Nastavnici koji koriste metode primjenjenog pozorišta deluju kao pregovarači koji povezuju individue i želju da se osnaže učenici da iskažu vlastiti odnos prema pitanjima ili događajima koji se razmatraju. Primenjeno pozorište pomaže da se borimo sa dilemama, kontradikcijama, vidimo problem iz druge perspektive i na kraju postavi nam pitanja u vezi sa našim dosadašnjim ubeđenjima. Nastavnik ne treba da smatra da je problem ukoliko učenici na kraju časa sebi postave više pitanja nego što su dobili odgovora. Preispitivanje svojih stavova je samo po sebi ključ dobrog obrazovanja. To znači da učenici neće biti obični „konzumenti“ ustaljenih stavova, tuđih vrednosti i ideja. Primenjeno pozorište im pruža mogućnost da izgrade svoje mišljenje, ali da imaju i kritičan odnos prema svojim i tuđim. Uspešnost korišćenja metoda primjenjenog pozorišta je naročito vidljivo kada se u odeljenju nalazi inkluzivno dete. Njemu je mnogo lakše da usvoji gradivo kroz neki drugi oblik, a da to nije uobičajena pismena ili verbalna forma.

Marija Trbojević (1979), Futog / Novi Sad, Srbija, nastavnik srpskog jezika i dramski pedagog

“

РОМСКО СТАНОВНИШТВО И ФУНКЦИОНАЛНО ОСНОВНО ОБРАЗОВАЊЕ У СРБИЈИ

Један дан на терену. Прикупљање полазника ромске националности без завршеног основног образовања.

Пожега... циљ је обилазак ромских станови и кућа. Колегиница и ја смо јуче имале задатак да прикупимо полазнике за школску 2020/2021. годину. Друштво нам прави Марија, ромски координатор, задужена за све проблеме који могу да задесе ову националну мањину.

Марија је Ромкиња. И моја пријатељица. Лепа, образована и препуна амбиције и оптимизма. Она ми је данас лична карта за посету полазницима. Она је та због које су ми у 17 ромских домова данас отворена врата са осмехом, али и извесном дозом неповерења и срамежљивости. Свуда смо одвојили време за разговор. Негде жена, негде мушкарац, негде обоје немају завршено основну школу. Прво чиме смо се колегиница и ја наоружале били су топао осмех и лепа реч.

Ушли смо у један станчић, смештен у 30 квадрата. Изгледа као мала лепа кутијица, са укусом уређена. Жена у стану нема дана школе, а децу прати у школу, уредно су обучени са топлим осмесима на лицу. Понудила нам је кафу док је пратила децу у школу и започела је своју тужну причу. Прекинула сам је и рекла: Кафа је одлична, деца су ти предивна, лепо васпитана, јеси ли спремна да урадиш сада нешто за себе? Кроз сузе ми је рекла: Да..., али тихим и одлучним гласом.

Прешли смо у кућу поред. Муж и жена крече и сређују кућу. Засели смо напољу и опет се послужили кафом и хладном водом. Она има пет, а он седам разреда. Ја им причам о функционалном образовању, о динамици

рада школе, о предностима образовања, а он каже: А, ко ће децу да чува док жена није овде? Насмејах се и рекох: Тата, вальда, нећете ићи у исто време. Једно другом ћете бити подршка да бисте касније вашој деци били бољи узор за квалитетнији живот. Господин ме погледа озбиљним изразом, а онда се насмеја и рече: Па, можда си у праву... А, како ћемо платити путне трошкове? Када сам им објаснила да Национална служба за запошљавање плаћа путне трошкове за лица која су незапослена, човек позва још једног рођака који нема завршену основну школу.

Дан се ближи крају. Ми смо и даље гости код породица ромске националности. На списку уписаних полазника имамо 18 Рома. Питања је било знатно више, недоумица и проблема. Најчешћа питања са којима се суочавам као руководилац школе за одрасле је шта ће нама то (школа), ко ће нам обезбедити основна средства, где ће нам деца за то време боравити, како ће се уклопити у одељења, како ће диплома допринети квалитету живота.

Предрасуде, предрасуде... присутне и даље у нашем друштву. На нека од питања ни сама нисам имала одговор, нека сам вешто заобишла, а негде сам покушала да их убедим у супротно, иако сам у дубини душе знала да су у праву када кажу да им школа неће обезбедити бољи положај у друштву. Најбољи начин интегрисања ромске популације у функционално основно образовање је боља обавештеност ове популације о условима образовања који су понуђени од стране министарства образовања. Треба више да се пише и прича о функционалном образовању Рома, како би знали да се ово образовање завршава за три године, да постоји могућност стручног оспособљавања за одређене врсте занимања, да је бесплатно и подржано од друштвених институција које сарађују са овом популацијом.

Snežana Kujundžić (1974), Čačak, Srbija, nastavnik razredne nastave, direktor škole za osnovno obrazovanje odraslih

“

KREATIVNA DRAMA

„Čoveku koji ima samo čekić, sve počinje da liči na ekser.“ (Abraham Maslov) Primena isključivo jedne metode učenja, posebno u velikoj grupi đaka, uglavnom ističe određene veštine i postignuće kao uspeh, dok neke druge, podjednako važne, zanemaruje. Mnoga deca se u takvom sistemu brzo suočavaju sa problemom nedostatka motivacije i imaju veliki strah od greške. Glavni problem leži u činjenici da se naš obrazovni sistem isključivo bavi reproduktivnim učenjem i nagrađuje kompetitivnost. Nažalost, nakon nekoliko godina provedenih u školi, deca prestaju da postavljaju pitanje „zašto“ i radoznalost im naglo opada jer previše energije ulažu u učenje za ocenu.

Uvođenje kreativne drame, kao posebnog predmeta, u osnovnu školu na kom će se u svakom razredu obrađivati određene celine iz oblasti pozorišta, filma i fotografije, kroz teoriju i praksu, jedno je od mogućih rešenja navedenog problema.

Praktična nastava kreativne drame izvodi se u vidu projektne nastave. Projektna nastava na interaktivan i dinamičan način uvodi đake u jedan kreativan proces učenja tokom kog se oni ne samo upoznaju sa nekim od teorijskih aspekata ovih oblasti, već imaju priliku da aktivno učestvuju u procesu kreiranja i realizovanja različitih performansa i predstava, kao i da učestvuju u kreiranju samog sadržaja. Kreativna drama ne bavi se isključivo i nužno glumom. Ova vrsta rada uključuje dogovore, timski rad, diskusije i pregovaranje, čime se receptivno i pasivno učenje preobražavaju u interaktivan rad i stvaralaštvo. Pozorište senki, na primer, kao vrsta didaktičkog sredstva, ima raznovrsne edukativne potencijale.

Ovaj vid nastave takođe uvodi i poseban sistem evaluacije koji se razlikuje od onog koji se primenjuje u našem sistemu obrazovanja. Pravičnost u obrazovanju znači da svako dete treba da postigne određeni napredak u odnosu na ličnu početnu tačku. Dostizanje iste tačke u istom roku, a da pre toga nisu obezbeđeni svima isti uslovi i ista podrška, prosti nije fer. Metodologija koja se koristi u projektnoj nastavi sprovodi ideju o pravičnosti u obrazovanju, jer se na tim

časovima ne radi i ne uči za ocenu i svako ima pravo da preuzme ulogu i zadatak koji mu najviše odgovaraju. Takođe, svaki učenik ima mogućnost da radi i vrstu samoprocene u odnosu na ono što je želeo da postigne na početku školske godine.

Nastava kreativne drame koncipira se tako da se u sklopu određenih nastavnih jedinica prožima i uvodi i gradivo iz različitih predmeta. Na taj način deca od ranog uzrasta mogu da povezuju činjenice i pojmove u jednu celinu, da shvate i razumeju kako se tokom određenih epoha razmišljalo i da imaju priliku da pored toga što nešto pročitaju iz knjiga, nešto sami stvore i realizuju. Interdisciplinarno učenje značajno utiče ne samo na širinu znanja, već i na i razvoj sposobnosti kritičkog razmišljanja i gledanja na život iz više različitih perspektiva.

Aktivno učenje izgrađuje i neguje autonomiju učenika, podiže svest o ličnim mogućnostima, daje učeniku do znanja da je njegovo mišljenje bitno, izgrađuje samopouzdanje i ojačava samoprocenu. Razvijanje svesti o ličnim, ali i o potrebama drugih pojedanaca u grupi, tako da se svima omogući neometan napredak suština je zajedničkog rada. To je ujedno i jedna od ključnih vrednosti koju je potrebno uvesti u naš sistem obrazovanja, kroz mala ili velika vrata.

Tatjana Jurišić (1983), Novi Sad, Srbija, profesor engleskog jezika

CRNA GORA

Analiza odgovora o obrazovanju Crne Gore zasnovana je na osnovu 50 mišljenja i zapažanja koja su pristigla na regionalni konkurs

Problemi obrazovnog sistema u Crnoj Gori

- mnoštvo beznačajnih podataka,
- nedostatak učenja kroz igru,
- preuranjeno upisivanje prvaka u osnovnu školu,
- osnovno obrazovanje traje predugo,
- školsko gradivo je preopterećeno teorijom,
- zapostavljanje kritičkog mišljenja kod učenika,
- veliki broj učionica nije opremljen u skladu sa potrebama učenika i nastavnika,
- jedan dio prosvjetnog kadra ima problem sa poznavanjem rada na računaru, ne organizuju nastavu tako da oni budu tu da usmjeravaju učenike, već da samo oni govore, a učenici slušaju i zapisuju,
- nije posvećeno dovoljno pažnje emocionalnoj pismenosti u školama,
- broj učenika u odjeljenjima je uglavnom veći nego što bi trebalo da bude,
- nedovoljna primjena informacionih tehnologija i digitalnih alata koji bi omogućili viši stepen kvaliteta nastave,
- u ruralnijim sredinama ne postoji odgovarajuća osnovna oprema za emitovanje digitalnih sadržaja za djecu u nižim razredima. Na taj način nastava je dosta ograničena i uglavnom zavisi od kreativnosti i mašte samog učitelja odnosno nastavnika,
- u osnovnim školama ne postoji nikakav vid prakse, čak i praktičan rad na računaru sveden je na minimum,
- ne postoji raznolikost u školskim sekcijama, te djeca ne mogu pokazati sve svoje talente,
- prednost za dobijanje školskih stipendija i nagrada uvijek imaju djeca sportisti, a u značajno manjoj mjeri djeca sa ostalim talentima, na primjer retorika, gluma, novinarstvo i slično,
- indikativno je da veliki broj djece ne zna zbog čega određene stvari uopšte uči, jer im nisu dobro definisane i predstavljene od strane nastavnika,
- kreatori politike ne treba da kopiraju slijepo programe drugih država, a da isti nisu ispravno adaptirani za upotrebu u Crnoj Gori,

- preveliki broj djece ne dozvoljava predavačima previše prostora za poželjnu individualizaciju nastave,
- školski program ne omogućava djeci da pokažu svoju kreativnu stranu,
- u pojedinim predmetima izučava se ista materija nekoliko školskih godina,
- reforme koje su uvođene prethodnih godina se svode na smanjivanje obima gradiva. (Posljedica toga je da djeca još manje znaju i kriterijumi koje treba da zadovolje („za ocjenu“) su sve niži.),
- u udžbenicima ne postoje tekstovi i vježbe kojima bi se radilo na unapređenju i razvijanju funkcionalnog znanja. (Ili, ako nešto i postoji, nastavnici ne akcentuju važnost, već se to preskače.),
- nedostatak didaktičkog materijala koji bi olakšao svakodnevni prenos i prijem znanja,
- nedostatak komunikacije ministarstva i ljudi koji su odgovorni za formiranje školskog programa sa učenicima i nastavnica,
- umjetničke oblasti imaju najmanji broj časova u nedjelji, iako one učenicima pružaju najveće zadovoljstvo i prostor za kreativnost,
- crnogorski sistem školstva ne vidi značaj inkluzije i ne radi na stvaranju uslova za podučavanje djece prema njihovim potrebama. (Djeca sa poteškoćama nisu uključena u društveni život zajednice na brojnim nivoima i nemaju jednaku priliku za sticanje znanja kao djeca bez invaliditeta.),
- učitelji, nastavnici i profesori nemaju vremena da obrate punu pažnju na učenike i dosta toga moraju da improviziju zbog prenatrpanog gradiva i formalnosti,
- škole, nastavnici i učenici često nemaju pristup internetu, niti adekvatno znanje za korišćenje digitalnih alata, što značajno otežava onlajn nastavu,
- problem upisivanja u školu djece iz ranjivih kategorija, kasno primjećivanje socijalne isključenosti djece iz ranjivih kategorija, kao i funkcionalna znanja se ne zahtijevaju od đaka (jednostavan primjer: dijete koje ima 5 iz hemije zna da je HCl - hlorovodonična kiselina, a ne zna da može da se kupi u radnji; ako mu se kaže da je drugi naziv sona kiselina, neće imati ideju odakle taj naziv)
- nema podsticaja da deca zaista samostalnim radom i istraživanjem dolaze

do saznanja,

- stipendije i nagrade ne dobijaju đaci koji to stvarno zaslužuju, već oni čiji se roditelji potruđe.
- laboratorijske vježbe (gdje uopšte ima uslova da se rade) đaci doživljavaju kao slobodan čas, i smatraju da to što se radi ne služi ničemu,
- davanje prava roditeljima da se miješaju u obrazovni sistem a ukoliko dođe do problema onda se „loptica“ prebacuje na školu,
- nedovoljno poklanjanje pažnje fizičkoj kulturi i raznim oblastima umjetnosti, jer se sve svodi uglavnom na odrađivanje plana, čemu u prilog ne idu prostorni kapaciteti i opremljenost.
- zapošljavanje kadra na osnovu „partijskih“ preporuka.
- prosjek svršenog studenta, konkretni rezultati rada i postignuća sa djecom, profesionalno usavršavanje, ne postoje kao kriterijumi koji su presudni za odabir kadra koji bi trebalo uspješno da obrazuje i vaspitava djecu,
- preuzimanje literature, prepisivanje nastavnih programa od susjeda je postala redovna praksa u Crnoj Gori,
- oblikovanje svijesti kako kod djece tako i roditelja da je ocjena ipak najvažnija, da je poželjno biti miran i poslušan i izvršavati školske obaveze,
- forsiranje takmičarskog duha, klasifikacija svega na najbolji/najgori, prvi/posljednji je u potpunosti podcijenilo značaj stvaranja i učenja, zarad same ljepote istog i osjećaja unutrašnjeg zadovoljstva.
- često odsustvo saradnje na nivou učenik, nastavnik i roditelj. Roditelji biraju učiteljice prilikom upisa djece u osnovnu školu,
- neusklađenosti tržišta rada sa obrazovnim sistemom (problem hiperprodukcije kadrova u određenim oblastima, a manjka eksperata u određenim drugim oblastima, pa se suočavamo sa potrebotom uvoza strane radne snage ili angažovanja inostranih eksperata za rješavanje određenih pitanja.

Prijedlozi reforme obrazovnog sistema u Crnoj Gori

- autistična djeca treba da imaju asistenta, bez obzira što u odjeljenju i školi ima malo učenika,
- što više vannastavnih aktivnosti i časova u prirodi koji inspirišu učenike,
- interaktivne radionice na platformama za obrazovanje na daljinu,
- razgovori između ljudi koji su odgovorni sa stvaranje plana i programa i mlađih ljudi i djece koja će zapravo učiti i pratiti taj plan i program,
- osavremeniti učionice i obezbijediti besplatne udžbenike za sve učenike osnovnih škola,
- da sve škole u Crnoj Gori imaju što češće testove za provjeru znanja i vještina (poput PISA testova) i da se vrati eksterno testiranje ali ne samo za 9, nego za 3. i 6. razred,
- da svaka škola ima što veće zbornice za djecu gdje bi se časovi đačkog parlamenta održavali što kvalitetnije i interesantnije,
- da su učionice malo bolje opremljene (da ima što više instrumenata za fiziku i hemiju) kako bi za vrijeme laboratorijskih vježbi svako imao priliku da proba rad sa tim,
- održavanje časova u prirodi iz predmeta: biologije i geografije, kao i rad u laboratoriji i prikazivanje jednostavnih eksperimenata iz predmeta Hemija i Fizika,
- treba promijeniti načine predavanja, prilagoditi ih modernom načinu prenošenja informacija,
- da se više vremena provede pomažući djeci da prepoznaju svoje urođene vještine i sklonosti, bez obzira da li imaju smetnju u fizičkom i mentalnom razvoju, ili su posebno nadareni,
- Ministarstvo prosvjete bi trebalo da naruči nove udžbenike (na kojima će raditi učitelji, nastavnici i profesori, defektolozi i vaspitači) i to više tipova udžbenika – prema posebnostima koje su univerzalne za određene grupe djece i mlađih,
- organizovati mješovite sastanke kreatora politike obrazovanja sa učenicima

- i nastavnicima u svakoj školi, najmanje jednom godišnje,
- prilikom sprovođenja reformi obrazovnog sistema, korisno bi bilo anketirati učenike o prednostima i manama postojećih obrazovnih programa i shodno njihovim odgovorima sprovoditi reforme,
- modernizovati obrazovne ustanove kroz tehnologiju koju učenici već koriste van učionica,
- ukazati učenicima na bitnost nastavnog sadržaja u upotrebi u svakodnevnom životu,
- da se u obrazovni program uvedu časovi namijenjeni konkretno za edukaciju roditelja u pristupu obrazovanju njihove djece,
- definisati zakonom neophodnost stručnog usavršavanja i usvajanja novih metoda predavanja za nastavnike, o trošku države,
- što više državno i medijski promovisati primjere dobre prakse kod nastavnika, a primjere loše prakse kažnjavati u saglasnosti sa zakonom,
- konsultovati informatičare i stručnjake za internet prezentaciju na koji način najbolje plasirati programe, jer se mnogi nastavnici i profesori i dalje drže starih modela predavanja iako koriste nove tehnologije,
- pratiti interesovanja učenika od nižih razreda (pedagozi, psiholozi, razredne straješine, roditelji) i definisati u osmom i devetom razredu osnovne škole. Na taj način usmjeriti đake u srednju školu,
- pametne table bi mogle djeci puno da približe gradivo i pomjere sa apstraktnog na opipljivo objašnjavanje gradiva. (Nastavnici imaju strah da uče da ih koriste, i ne žele da ulažu napor i vreme u obuku za korišćenje. Za vrijeme korone je to došlo do još većeg izražaja u nesnalaženju prelaska na sistem obrazovanja na daljinu.),
- osnovno obrazovanje bi trebalo da traje 8 godina,
- iz obrazovnog sistema treba isključiti gradivo koje je praktično neupotrebljivo u svakodnevnom životu,
- više pažnje treba posvetiti rješavanju problema vezanih za vršnjačko nasilje,
- osim takmičenja učenika, organizovati takmičenje prosvetnih radnika u predavanju,
- skupljati i objavljivati najbolje učeničke i profesorke omaške,

- ako škola ima više profesora koji predaju isti predmet, povremeno organizovati gostovanje profesora u drugim razredima,
- zabraniti korišćenje elektronskih uređaja tokom časa. Mobilne telefone oduzimati i predavati ovlašćenom licu. Djeca ne mogu da uzmu uređaje, već roditelji, i to uz predat pisani zahtjev,
- eksperimenti iz fizike: obavezno. Eksperimenti iz hemije: obavezno. Biologija i poznavanje prirode u prirodi: obavezno.
- omogućiti prosvjetnim radnicima, a ne komisijama, da rade recenzije udžbenika.
- koristiti razglas u školi za bar jednu lijepu vijest dnevno,
- ne treba zapostaviti razvoj permanentno ekološkog obrazovanja kako bi se razvio prirodan i kvalitetan način života ljudi,
- obezbijediti materijal (knjige i školski pribor) svim osnovcima, jer neki roditelji nisu u stanju da obezbijede potreban školski pribor svojoj djeci,
- totalna depolitizacija prosvjetnih radnika sa zabranom bavljenja politikom,
- napraviti tim koji će na čitavoj teritoriji države uz asistiranje pedagoga iz matičnih škola, pronalaziti nadarene i omogućiti njima nesmetano i aktivno obrazovanje,
- nastavnicima sa dužim stažom dati beneficije,
- formirati posebno okruženje već u predškolskim ustanovama, gdje će se ozbiljnije pratiti razvoj introvertne i ekstrovertne djece, pri čemu pažnju treba обратити и на nastavno osoblje,
- omogućiti napredovanje u nastavi bez obavezne interakcije i aktivnosti na času kao i veća mogućnost za kreativnim uzdizanjem i umjetničkim usavršavanjem, što je djeci danas uglavnom nedostupno,
- želio bih da se djeci daju da uče sadržaje srazmjerne njihovim godinama, njihovom umnom i emocionalnom uzrastu, jer ja sam zbog toga što sam krenuo godinu dana ranije u školu imao utisak da sam učio sadržaje koje bih bez teškoća savladao i razumio tek za godinu dana, kada bih da sam krenuo na vrijeme upravo to i učio,
- podsticati djecu da pišu i čitaju bajke. Funkcija pisanja bajki u ovom slučaju bi bila razvojna: suočavanje sa sopstvenim emocijama i njihova obrada na

simbolički način,

- dozvoliti osjećanja u školi, učionici. Pronaći kutak u učionici za ljutnju, za tugu, za ostavljenost,
- razmotriti programe onlajn razmjene sa vršnjacima u drugim državama, organizovanjem zajedničkih časova, predavanja, umjetničkih dječijih izložbi, makar posredstvom platformi za učenje na daljinu,
- određeni mehanizmi podsticanja i olakšice za učenike koji bi se usavršavali u deficitarnim zanimanjima,
- sprovesti određene analize i istraživanja i pronaći balans između stvarnih potreba na tržištu rada i obrazovanja,
- organizovati međunarodne seminare za nastavni kadar na teme stvaranja kreativnog, modernog modela po kojem bi nastava trebalo da se vodi. Time bi se i poboljšala saradnja među obrazovnim ustanovama u regionu, koja bi mogla da preraste u mrežu, koja bi djeci i mladima nudila razne razmjene, studijske posjete, radionice i sl.
- uvesti izborne predmete seksualno vaspitanje, kao i veliki broj radionica na teme vršnjačkog i porodičnog nasilja te nekadašnje časove literature i sekcija (likovnih, dramskih...)
- oposobiti više stručnog kadra koji bi pomagao djeci sa smetnjama u razvoju koji pohađaju redovno školovanje jer je država u deficitu sa stručnim licima,
- napraviti knjige, udžbenike i audio-materijal koji bi pomogli slabovidoj ili slijepoj djeci,
- poboljšati pristupačnost udžbenika svakom djetetu ponaosob jer nijedno dijete na isti način ne usvaja znanja koja su mu predočena,
- omogućiti što više likovnih, muzičkih i fizičkih aktivnosti, pogotovo djeci u nižim razredima osnovne škole.

“

Današnja nastavna praksa u Crnoj Gori, i na Balkanu uopšteno, zasniva se na tradicionalnim, frontalnim oblicima učenja. Ovakav vid nastave dovodi do pasivnog usvajanja informacija, ne i znanja, pasivnosti učenika, nedovoljno razvijene kreativnosti. Rješenja za pomenuti problem može biti upotreba igre kao sredstava za učenje i razvijanje.

Tamara Senić (1996), Podgorica, Crna Gora, teoretičar umjetnosti – muzički pedagog

“

Sve dok istoriju budemo učili kao pjesmicu, sve dok je ne budemo izučavali, proučavali, ona neće biti učiteljica života, nego puki zapis o brojkama mrtvih koji varira od pobjednika, do pobjednika.

Hana Rastoder (1999), Podgorica, Crna Gora, FDU, smjer: Drama i pozorište, III godina

“

Da bi škola bila bolja, bilo bi dobro da imamo igračke kojima bismo se igrali na času fizičkog. Bilo bi dobro da možemo ići u muzeje i pozorišta.

Vitomir Miketić (2012), Andrijevica, Crna Gora, učenik JU OŠ „Bajo Jojić” u Andrijevici, III razred

“

Potreban je i novi nastavnik- nastavnik 21. vijeka, koji bi svojim kompetencijama doprinio širenju znanja i vještina kod učenika, a takođe, širenju humanizma i altruizma, jer, nažalost, živimo u vremenu, alienacije, a ova pojava, i te kako, utiče na kvalitet obrazovanja, posebno na odnos učenik – nastavnik. Prema učenicima se treba odnositi s poštovanjem, dati im snage da vjeruju u sebe, da vrijede. U jednom odjeljenju ima, u prosjeku, dvadeset i sedam učenika, dvadeset i sedam karaktera, raznih talenata, razmažene djece, djece sa manjkom samopouzdanja, veoma talentovane djece, koja su hiperaktivna, djece koja su zahvaćena inkluzijom. Nije dovoljno jednom čovjeku da završi nastavnički fakultet i da kaže sebi da je spremna za nastavničku profesiju. Nastavnik treba da bude tolerantan, fleksibilan, inovativan, kreativan, da ima široke poglede na život, da prati tokove svjetskog obrazovanja, da bude primjer globalnog građanina, da, jednostavno, shvati da je u učionici zbog učenika, a ne da su učenici tu zbog njega, i na kraju da prepozna da je „zdrav” dijalog veoma važan za harmonične međuljudske odnose bilo koji posao da je u pitanju.

Mirsada Bibić Šabotić (1966), Rožaje, Crna Gora, profesor crnogorskog, srpskog, bosanskog i hrvatskog jezika i književnosti

“

Zašto bi recimo profesor biologije morao da pokazuje po knjigama neke biljke i govori o njihovoј mogućoj primjeni? Zar ne bi bilo najlogičnije da povede djecu vani i pokaže im određenu biljku, pa i da skuva čaj od nje i da im da probaju? Zbog čeka fizičari ne bi uradili isto kada objašnjavaju određeni zakon? Ta vrsta slikovitosti bi svakako ostala upečatljiva. Zašto bi se o Andriću govorilo u učionici, a ne ispred njegove kuće u Herceg Novom? Zašto bi se Kišova djela obrađivala u zatvorenom prostoru, umjesto tokom izleta na Cetinju? Čini se da bi tako bilo mnogo lakše shvatili i kontekst cijele priče.

Luka Rakojević (1991), Nikšić, Crna Gora, teoretičar umjetnosti

“

Jedan od glavnih propusta obrazovnog sistema naše države jeste preuranjeno upisivanje prvaka u osnovnu školu. Djeca zaslužuju djetinjstvo koje im ne smijemo uskratiti preranim uključivanjem u obrazovni sistem. U našem obrazovnom sistemu postoje i pozitivni primjeri mudrog ulaganja u obrazovanje a odnose se na sredstva uložena u stipendiranje deficitarnih zanimanja. U proteklih nekoliko godina broj djece zainteresovanih za ova zanimanja se utrostručio.

Anđela Bujić (2003), Bar, Crna Gora, učenica Srednje ekonomsko-ugostiteljske škole u Baru, smjer: turistički tehničar, III razred

“

Predškolski period je period u kojem se postavljaju temelji za formiranje ličnosti. Stvarajući dobre i kvalitetne uslove vaspitanja i obrazovanja od najranijeg uzrasta ostvaruju se dječija prava koja u budućnosti doprinose pozitivnim promjenama u društvu. Jedan od najvažnijih uslova koji treba postići su prostorni kapaciteti. Kako bi broj djece u vaspitnim grupama zadovoljavao potrebe djece u Crnoj Gori je u posljednje vrijeme puno urađeno po tom pitanju otvaranjem nekoliko savremenih objekata koji zadovoljavaju pedagoške standarde, kao i povećanjem broja nastavnog osoblja u vaspitnim grupama. To još nije dovoljno i tom pitanju treba posvetiti punu pažnju.

Biljana Rolović (1972), Podgorica, Crna Gora, vaspitač

“

Deci je izazov kako da prevare sistem – kako da prepišu, kako da dobiju bolju ocenu. Bar nauče životnu veštinu snalaženja.

Bojana Radević (1980), Petrovac, Crna Gora, edukatorka, urednica potrala mudrac.com, slobodna spisateljica

“

Problem savremenog obrazovnog sistema u Crnoj Gori je što ni učenici, ni roditelji, ni nastavnici/profesori, ni kreatori politike obrazovanja nisu zadovoljni njime. Učenici doživljavaju obrazovni sistem dosadnim i zastarjelim. Nedovoljno su motivisani da stišu znanja kako programom tako i organizacijom nastavnog procesa. Roditelji su nezadovoljni vještinama, znanjem i rezultatima koje djeca postižu u školama. Nastavnici i profesori su nezadovoljni statusom, uslovima rada i evaluacijom same profesije. Kreatori politike nezadovoljni su pozicioniranjem obrazovnog sistema na globalnoj ljestvici (međunarodnim testiranjima). Takođe nisu zadovoljni implementacijom nastavnih programa, koja trpi zbog gorenavedenih razloga.

Da bi se unaprijedio obrazovni sistem, potrebno je da svi činioci ovog procesa daju sve od sebe da ga poboljšaju. Kreatori politika, svojim odgovornim ponašanjem, osluškivanjem mišljenja nastavnika i učenika i njihovim uvažavanjem, adekvatnim cijenjenjem njihovog rada treba da pokažu poštovanje prema stubovima obrazovanja. Nastavnici svoj rad treba da baziraju na misli da od njihovog zalaganja zavisi budućnost čitavog društva. Roditelji treba da ukažu djeci na značaj obrazovanja i upućuju ih na stalno cijenjenje rada onih koji ih obrazuju. Ukoliko bi kreatori politike, nastavnici i roditelji svojim radom dali primjer svojim učenicima, neminovno bi se promijenio njihov stav prema učenju, što bi rezultiralo većom voljom za sticanje znanja.

Filip Petrović (1985), Podgorica, Crna Gora, profesor engleskog jezika i književnosti, sudski tumač za engleski jezik

“

Potrebno je osavremeniti sistem, prilagoditi ga, podržati i nagraditi vrijedne, talentovane kako đake tako i prosvjetne radnike, škole, fakultete. Na taj način motivisati nadarene u polju nauke, sporta, muzike i tako kristalisati buduće nosioce nauke i kulture. Uključiti roditelje, uložiti u sistematizaciju, podići ugled prosvjetarima.

Sonja Padrov Tešanović (1967), Herceg Novi, Crna Gora, pjesnikinja

“

Jedan od najvrednijih procesa unapređenja vaspitno-obrazovnog sistema u Crnoj Gori je to što je on inkluzivan jer uključuje ili nastoji da uključi, djecu sa teškoćama u razvoju i djecu iz romske i egipćanske zajednice.

Marija Radović (1981), Podgorica, Crna Gora, profesorica razredne nastave

“

Trebalо bi revidirati planove, više pažnje poklanjati usvajanju suštinskog znanja, u fokusу da budu kvalitet i primjenjivost, a ne prioritetno, uvijek i bez izuzetka kvantitet.

Marija Bulajić Škuletić (1982), Podgorica, Crna Gora, novinar/PR

“

Djecu sa poteškoćama u školi prvo treba socijalizovati, dati im podršku, ljubav i sigurnost, kao i naučiti kolektiv da se prilagođava, razumije takvo dijete i prihvata različitost. Potrebni su brojni seminari iz oblasti psihologije, metodike i uskospesijalizovanih oblasti kako bi se nastavni kadar što bolje pripremio za rad sa tom djecom. Osim toga, moja je preporuka da se asistenti biraju što pažljivije i da njihovo obrazovanje bude na visokom nivou. Proces dobijanja licenceza asistenta trebalo bi da bude duži i rigorozniji, a uslovi rada jasno propisani.

Milica Andušić (1993), Podgorica, Crna Gora, profesor crnogorskog jezika i južnoslovenskih književnosti

“

Lokalne zajednice takođe treba da se usmjere na unapređenje obrazovanja u svojim sredinama, kreiranja raznih programa subvencija i pomoći obrazovnim ustanovama ili porodicama koje imaju egzistencijalne probleme, ali i organizovanja različitih sadržaja za učenike i osnovnih i srednjih škola kojima bi oni mogli proširiti svoja znanja, upoznati se sa nekim dotad nepoznatim sadržajima, izložbe, predstave u kojima bi igrali učenici i sl.

Marija Čvorović (1988), Podgorica, Crna Gora, ekonomista

“

Najbanalniji primjer miješanja politike u obrazovanje: u Crnoj Gori moja generacija nije znala kako joj se zove maternji jezik jer je njegovo ime mijenjano više puta. Samo to je vodilo produbljivanju podjela i netoleranciji među djecom, dok se o pojmovima multikulturalizma i tolerancije ne može mnogo čuti u našim školskim klupama. To se mora nadvisiti a to je jedino moguće dodatnim edukacijama na kreativniji, inovativniji način.

Lenka Lalović (1998), Ulcinj, Crna Gora, studentkinja i omladinska aktivistkinja

“

Smatram da je problem nedostatak interneta i kompjutera u siromašnim i udaljenim selima pa otuda i jedan od razloga gašenja seoskih odeljenja! Sele se ljudi u gradove, trbuhom za kruhom pa otuda i nedostatak djece u seoskim školama. Tako profesori postaju tehnološki viškovi ili ostaju bez posla, kao i pomoćno osoblje!

Milica Kukalj Miketić (1981), Andrijevica, Crna Gora, master učitelj

NeViD Teater

nevidteatar.com

obrazovanjekrozigrum.com